

Environment and Sustainable Development in Social Work Theory and Practice: A Systematic Review

Maryam Rahnama

Komamardakhi *

Ph.D Student in Social Work, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Mohammad Saeed Zokaei

Associate Professor, Cultural Studies, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Satar Parvin

Associate Professor, Social Work, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Masomeh Moarefvand

Associate Professor, Social Work, University of Rehabilitation Sciences and Social Health, Tehran, Iran.

1. Introduction

Environmental destruction and climate change are the source of the most important threats to human health, access to vital resources and basic human rights. In order to achieve a healthy and pollution-free environment, the widespread participation of all specialties in the international, regional, national and even individual fields is an undeniable necessity. Social work as a profession rooted in human rights and social justice can play an important role in human rights and social and environmental justice issues. In addition to ameliorating the consequences of environmental injustices, social workers have a moral and professional responsibility to go beyond and prevent further environmental degradation and promote sustainable environmental practices.

Research Question(s)

From an epistemological point of view, how has the environment and environmental crises been considered in the intersection with social work theories? Methodologically,

* Corresponding Author: mshrahnama@gmail.com

Environment and sustainable development in social work theory and practice: a systematic review

How to Cite: Rahnama Komamardakhi, M; Zokaei, M. S; Parvin, S; Maarefvand, M. (2023). Environment and sustainable development in social work theory and practice: a systematic review , *Journal of Social Work Research*,10(37). 209-253.

how has the environment and environmental crises been used in the practice of social work?

2. Literature Review

2.1.

Safdarabadi Farahani and Maarifvand (2013) in a research entitled "Environmental Social Work" have made a systematic review of the studies conducted outside of Iran in the field of social work and its interventions in the field of environment. They suggest ways for social workers to intervene in the issues of global warming and climate change, production of toxic substances and waste, pollution of air, soil and water, and extinction of species at micro, medium and macro levels.

2.2.

Molyneux (2010) in a study titled "Practical realities of social work: a literature review" examines the contemporary literature on the link between social and environmental justice and the relationship between environmental justice and social work. The need to create an alliance with other professions, return to the active roots of social work, the introduction of social ecological work in social work education, are frequent topics in the literature.

3. Methodology

In this study, using the systematic review method, current approaches and theories, skills and interventions of social work in the field of environment and its crises and sustainable development have been investigated. The statistical population of this study includes scientific articles published in the period of 2000-2023 with the topic of social work and environment. The search strategy, screening and selection of articles were carried out based on the criteria of the Prisma guide, and finally 89 articles met the criteria for inclusion in this study. In reviewing the articles, theoretical approaches in the intersection of social work and environment were introduced, and in response to the second question of this study, the activities and practical interventions mentioned in the articles were coded with thematic analysis method.

4. Conclusion

The data of these articles were extracted in two parts: theoretical approaches and practical interventions of social work in environmental issues and sustainable development. Conceptualizations and different approaches such as social-ecological approach, green social work, deep ecological social work show conceptual inflation in the epistemological field of the relationship between social work and the environment. All approaches imply expanding the scope of the environment from social and cultural to environment and nature and recognizing the place of man as a part of nature. Environmental sustainability includes interventions to protect the

natural environment from degradation and adopt solutions to address ecological and social problems that are related to the ontological principles of "interdependence between humanity and the natural world" and recognize the limits of economic growth. Among other common features of these approaches is their criticism of the current production method and questioning the structures, values, beliefs and ways of modern social life, which lead to social injustices through materialism, consumerism, humanism, oppression and exploitation of people and the planet. and environmental leads, therefore, emphasize the fair and sustainable use of resources to promote the well-being of all.

From a practical point of view, the practical activities of social work in the field of environment have a multifaceted nature and include activities for direct and indirect improvement of the environment through activities such as mobilizing and organizing communities, increasing environmental awareness regarding environmentally friendly behaviors and reducing the environmental footprint, climate change effects. The procedure of social work to deal with environmental issues and sustainable development includes: improving and protecting the living environment and developing infrastructure and physical facilities and ensuring participation and empowerment through organizing and mobilizing people. In dealing with environmental issues, social workers have gone beyond the conventional activities of social work and have taken a political stance towards social change.

Changing lifestyles and adopting social ecological innovations are examples of social workers' practical actions in adopting a critical approach to environmental crises and related issues. The results of this study show that there are currently a wide range of methods in social work to deal with environmental issues and sustainable development, it is enough for social workers to change their perspective and look at issues from a social ecological lens. On the other hand, understanding the local connections between social and environmental issues and developing solutions to complex issues such as climate change requires the creation of partnerships and networks that bring together knowledge and skills from different disciplines and provide effective advocacy for changing current policies.

Keywords: Eco-Social Approach, Green Social Work, Environmental Justice, Sustainable Development, Systematic Review.

محیط زیست و توسعه پایدار در نظریه و عمل مددکاری اجتماعی: مروری سیستماتیک

- مریم رهنما کامردخی* دانشجوی دکتری رشته مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
- محمد سعید ذکایی دانشیار مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
- ستار پروین استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، گرمسار، ایران.
- معصومه معارف‌وند دانشیار مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران.

چکیده

تخریب محیط زیست و تغییرات آب و هوایی منبع مهم‌ترین تهدیدها برای سلامت انسان، دسترسی به منابع حیاتی و حقوق اولیه بشر است. مددکاری اجتماعی به عنوان حرفه‌ای که ریشه در حقوق بشر و عدالت اجتماعی دارد می‌تواند نقش مهمی در موضوعات حقوق بشر و عدالت اجتماعی و زیست محیطی داشته باشد. از این سو طی چند دهه گذشته در خارج از ایران، تغییر گفتمانی در مددکاری اجتماعی به وقوع پیوسته و مددکاران اجتماعی در هر دو عرصه نظریه‌پردازی و عملی در رابطه با محیط زیست و توسعه پایدار آثار و فعالیت‌های چشمگیری ارائه کرده‌اند. در این مطالعه با هدف فهم گسترده‌تری و ماهیت ادبیات مددکاری اجتماعی در رابطه با موضوعات محیط‌زیستی و توسعه پایدار در عرصه نظریه‌پردازی و مداخلات عملی، آثار مهم این حوزه بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۳ به شیوه‌ای نظام‌مند بررسی شدند. در مجموع ۸۵ مقاله معیار ورود به این مطالعه را یافتند. داده‌های این مقالات در دو بخش رویکردهای نظری و مداخلات عملی مددکاری اجتماعی در مسائل محیط‌زیستی و توسعه پایدار استخراج شدند. مفهوم‌پردازی‌ها و رویکردهای مختلف چون رویکرد بوم‌شناختی-اجتماعی، مددکاری اجتماعی سبز، مددکاری بوم‌شناختی ژرف و مانند آن نشان از تورم مفهومی در حوزه معرفتی رابطه مددکاری اجتماعی با محیط‌زیست است. در حوزه روش‌شناختی، مددکاران اجتماعی با توجه به مسائل محیط‌زیستی و توسعه پایدار به صورت مستقیم یا غیرمستقیم فعالیت‌هایی چون ترویج عدالت محیط‌زیستی، توسعه زیرساخت‌های اجتماعی و فنی، ارزیابی تأثیرات اجتماعی، مشارکت دهی و سازمان‌دهی مردم، آموزش و بالا بردن آگاهی و سواد محیط‌زیستی، حفاظت از محیط‌زیست، مداخلات تاب‌آوری را به انجام رسانده‌اند.

واژه‌های کلیدی: رویکرد بوم‌شناختی اجتماعی، مددکاری اجتماعی سبز، عدالت محیط‌زیستی، توسعه پایدار، مرور سیستماتیک.

بیان مسئله

پیشرفت علوم و فنون در دو قرن اخیر تغییرات شگرفی در سطح رفاه و کیفیت زندگی انسان‌ها داشته است اما این تغییرات به بهای تخریب محیط‌زیست بوده است. انسان‌ها با استخراج بی‌حد و حصر و بهره‌برداری نادرست از منابع طبیعی، هماهنگی موجود در طبیعت را بر هم زده‌اند و در حال نابود کردن زمین‌اند.

تخریب محیط‌زیست و تغییرات آب‌وهوایی منبع مهم‌ترین تهدیدها برای سلامت انسان، در دسترس بودن منابع حیاتی و حقوق اولیه بشر است. انسان نسل حاضر، آخرین نسلی نیست که در این جهان زندگی خواهد کرد، بنابراین باید نسبت به حفظ محیط‌زیست و جلوگیری از هدر رفتن و تخریب منابع طبیعی اقدام نماید.

برای دستیابی به محیط‌زیستی سالم و به‌دوراز آلودگی، مشارکت گسترده تمامی تخصص‌ها در عرصه‌های بین‌المللی، منطقه‌ای، ملی و حتی تک‌تک افراد ضرورتی انکارناپذیر است. یکی از این تخصص‌ها مددکاری اجتماعی است؛ مددکاری اجتماعی به عنوان حرفه‌ای تخصصی که ریشه در حقوق بشر و عدالت اجتماعی دارد می‌تواند نقش مهمی در مطرح ساختن موضوعات حقوق بشر و عدالت اجتماعی و محیط‌زیستی در مباحث مربوط به تغییرات اقلیم، فجایع محیط‌زیستی و چالش‌های جهانی داشته باشد. «وجود شواهدی از تأثیرات نابرابر تغییرات آب‌وهوایی بر جمعیت‌های آسیب‌پذیر و افراد به حاشیه رانده شده موجب تعهد مددکاران اجتماعی به پذیرش و عمل در این زمینه است» (Ramsay & Boddy, 2016: 72).

اصول، ارزش‌ها و عمل مددکاری اجتماعی بر برابری و شمولیت تأکید و تمرکز دارد. «تخریب محیط‌زیست و تغییرات آب‌وهوایی بر جمعیت‌های آسیب‌پذیر اثرات نابرابری دارد که لزوم شنیده شدن صدای این جمعیت‌ها و نمایندگی این جمعیت‌ها توسط مددکاران اجتماعی را بیشتر می‌کند، از این رو بدون شک بحران‌های محیط‌زیستی و تغییرات آب‌وهوایی در حوزه مددکاری اجتماعی قرار می‌گیرد و نگرانی فعلی حرفه مددکاری اجتماعی محسوب می‌شود و افرادی که بلایای ناشی از تخریب محیط‌زیست و

تغییرات آب‌وهوایی را تجربه می‌کنند، برای مقابله با پیامدهای آن به حمایت مددکاری اجتماعی نیاز دارند.

فدراسیون بین‌المللی مددکاری اجتماعی در بیانیه سیاست بین‌المللی در مورد جهانی شدن و محیط‌زیست از مددکاران اجتماعی می‌خواهد:

«اهمیت محیط طبیعی و ساخته‌شده برای محیط اجتماعی، توسعه مسئولیت محیط‌زیستی و مراقبت از محیط‌زیست در عمل و مدیریت مددکاری اجتماعی امروز و برای نسل‌های آینده، همکاری با سایر متخصصان برای افزایش دانش و با گروه‌های اجتماعی برای توسعه حمایت مهارت‌ها و استراتژی‌هایی برای کار در جهت محیطی سالم‌تر و اطمینان از اینکه مسائل محیط‌زیستی حضور بیشتری در آموزش مددکاری اجتماعی پیدا می‌کنند را، به رسمیت بشناسند» (Alston, 2015: 360).

بر این اساس مددکاران اجتماعی مسئولیت اخلاقی و حرفه‌ای دارند که علاوه بر بهبود پیامدهای بی‌عدالتی‌های محیط‌زیستی، از آن فراتر رفته و از تخریب بیشتر محیط‌زیست جلوگیری کنند و روش‌های محیط‌زیستی پایدار را ترویج کنند.

بررسی روند تحولات در مددکاری اجتماعی نشان‌دهنده سه مرحله از مشارکت مددکاری اجتماعی در مسائل محیط‌زیستی است. اولین مرحله به‌کارگیری رویکرد بوم‌شناختی در مددکاری اجتماعی از دهه ۱۹۷۰ به بعد است که بیشتر بر جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی محیط تأکید می‌شود. مرحله دوم در اواخر دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ است که به دلیل ضایعات، آلودگی‌ها و اقدامات کشاورزی ناپایدار و بی‌عدالتی‌هایی که بر برخی از گروه‌ها روا داشته می‌شود، نگرانی در مورد تخریب محیط‌زیست و جنبش‌های عدالت محیط‌زیستی شکل می‌گیرد. مرحله سوم و فعلی شامل گسترش احترام به محیط طبیعی، اثرات آن بر رفاه انسان و پیامدهای معنوی طبیعت و مکان برای مردم است (Gray et al, 2012: 11). در این مرحله با افزایش آگاهی از تأثیرات شرایط محیطی بر مردم و توسعه اجتماعی، اهمیت محیط‌زیست و طبیعت در مددکاری اجتماعی افزایش یافته است (Alston & Bethorn, 2012: 58) و درخواست برای تغییر پارادایم در تفکر مددکاری اجتماعی در مورد محیط

شدت گرفته است (Gray et al, 2012; Molyneux, 2010) تا مددکاران اجتماعی عدالت اجتماعی و محیطی را به هم پیوند دهند و نسبت به تخریب محیط‌زیست و تأثیر آن بر رفاه انسان آگاه‌تر شوند.

از این رو در سال‌های اخیر، دانشگاهیان مددکاری اجتماعی به توسعه نظریه پیرامون پیوند بین عدالت اجتماعی و محیطی و همبستگی بین محیط فیزیکی و سلامت و رفاه انسان پرداخته‌اند (Alston & Bethorn, 2012; Dominelli, 2012a). این رویکرد جدید به محیط‌زیست در مددکاری اجتماعی، منجر به مفهوم‌سازی‌ها و رویکردهای متعددی به محیط در مددکاری اجتماعی شده است، مانند مددکاری بوم‌شناختی- اجتماعی^۱، مددکاری اجتماعی محیط‌زیست^۲، مددکاری اجتماعی بوم‌شناختی ژرف^۳، مددکاری اجتماعی بوم معنوی^۴ و مددکاری اجتماعی سبز^۵. در مقایسه با سرعت تغییرات در عرصه نظریه‌پردازی، در عرصه عمل شاهد تغییرات جدی‌ای نیستیم.

در وضعیت کنونی که بحران‌های محیط‌زیستی و تغییرات آب‌وهوایی با سرعت در حال وقوع است، در کشورهای اروپایی و غربی مددکاری اجتماعی در حوزه محیط‌زیست ورود کرده و مقالات متعددی در ابعاد مفهوم‌پردازی و نظری تولید شده است، اگرچه کاربرد عملی رابطه تبادلی بین افراد و محیط‌زیست، بسیار محدود بررسی شده است.

در ایران نیز با وجود بحران‌ها و مخاطرات محیط‌زیستی رو به تزاید و اثرات نامطلوب آن، در ساحت علمی و دانشگاهی و در ساحت عمل شاغلین مددکاری اجتماعی، اعتنایی به این حوزه نشده و مشارکت مددکاران اجتماعی نادیده انگاشته شده است. از آنجایی که کنش مددکاری اجتماعی به دنبال ارزش بخشیدن به زندگی انسان‌ها، ارتقا رفاه و کیفیت زندگی برای همه به ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر و در حاشیه است، تغییر گفتمانی در

-
1. Eco Social Work
 2. Environmental social work
 3. Deep-Ecological Social Work
 4. EcoSpiritual Social Work
 5. Green Social Work

مددکاری اجتماعی در ایران ضرورت دارد تا مددکاران اجتماعی موضع فعالانه‌ای در برابر تغییرات محیط‌زیستی و تبعات آن برای گروه‌های هدفشان اتخاذ نمایند.

در پاسخ به کمبود دانش در زمینه مداخلات مددکاران اجتماعی در تغییرات آب‌وهوایی و بحران‌های محیط‌زیستی، در این مطالعه تلاش می‌شود با مرور سیستماتیک مقالات در حوزه مددکاری اجتماعی و محیط‌زیست دریچه‌ای به حوزه نوظهور مددکاری بوم‌شناختی-اجتماعی گشوده شود و تصویری از فعالیت‌های نظری و عملی مددکاران اجتماعی با تمرکز بر موضوع بحران‌های محیط‌زیستی و تغییرات آب‌وهوایی ارائه شود. بدین ترتیب، در مطالعه حاضر می‌کوشیم به دو پرسش زیر پاسخ دهیم:

۱. به لحاظ معرفت‌شناختی، محیط‌زیست و بحران‌های محیط‌زیستی در تلاقی با نظریه‌های مددکاری اجتماعی چگونه مورد توجه قرار گرفته است؟
۲. به لحاظ روش‌شناختی، محیط‌زیست و بحران‌های محیط‌زیستی چگونه در عمل مددکاری اجتماعی بکار گرفته شده است؟

پیشینه پژوهشی

مرور بر منابع ملی در حوزه مددکاری اجتماعی نشان‌دهنده این واقعیت است که علی‌رغم بحران‌ها و مخاطرات محیط‌زیستی، حول موضوع این پژوهش دچار فقر مطالعاتی هستیم و تنها در یک پژوهش داخلی، مروری سیستماتیک بر ادبیات مرتبط به حیطه مددکاری اجتماعی محیط‌زیست شده است.

صفدر آبادی فراهانی و معارف‌وند (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان "مددکاری اجتماعی محیط‌زیست" مروری سیستماتیک بر مطالعات انجام شده در خارج از ایران در حوزه مددکاری اجتماعی و مداخلات آن در زمینه محیط‌زیست داشته‌اند. آن‌ها با مرور مقالات شیوه‌هایی برای مداخله مددکاران اجتماعی در موضوعات گرم شدن زمین و تغییرات آب‌وهوا، تولید مواد سمی و زباله، آلودگی هوا، خاک و آب و انقراض گونه‌ها در سطوح خرد، میانی و کلان پیشنهاد می‌کنند.

در ادامه نمونه‌هایی از مطالعات در منابع بین‌المللی در ارتباط با موضوع این پژوهش ارائه می‌شود:

واو^۱ و همکارانش (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای با عنوان «ارتقاء عدالت محیط‌زیستی و پایداری در عمل مددکاری اجتماعی در اجتماعات روستایی» با مروری سیستماتیک کمک‌های فعلی مددکاری اجتماعی در سه حوزه تحقیق، عمل و سیاست‌گذاری را در ترویج عدالت محیط‌زیستی و پایداری در جوامع روستایی مورد بررسی قرار می‌دهند. در این مطالعه با رویکرد متاآنالیز، ۱۷۴ مقاله به صورت موضوعی تحلیل و ترکیب شده‌اند. بر اساس نتایج این مطالعه، جنسیت، سن، و نژاد موجب دسترسی محدود به خدمات مددکاری اجتماعی هستند و واکنش در برابر بلایای آب‌وهوایی در محیط‌های روستایی را محدود می‌کند، بنابراین باید شیوه‌های مددکاری اجتماعی مبتنی بر جامعه روستایی با تمرکز بر عدالت محیط‌زیستی و پایداری تشویق و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر و حاشیه‌نشین دنبال شود.

بوئتو^۲ و همکارانش (۲۰۲۱) در مطالعه خود با عنوان «آمادگی در برابر بلایا در مددکاری اجتماعی: بررسی محدوده شواهد برای تحقیق، تئوری و عمل بیشتر» به بررسی سیستماتیک ۳۹ مقاله بین سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۱۹ در زمینه مددکاری اجتماعی و آمادگی در برابر بلایا پرداختند. نیاز به آمادگی مددکاری اجتماعی برای عمل در بلایا و آمادگی به عنوان فرآیندی مداوم، محلی، پویا و گفتگو به منظور پاسخگویی بهتر به طیف متنوعی از نیازهای جامعه، از نتایج این مطالعه است.

پاورز^۳ و همکارانش (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای با عنوان «آماده‌سازی مددکاران اجتماعی برای عمل مددکاری بوم‌شناختی اجتماعی و ایجاد اجتماع» نمونه‌هایی را در دو مدل آموزش برای مددکاری بوم‌شناختی اجتماعی ارائه می‌دهند، مدل القاء^۴ و مدل ادغام^۱.

-
1. Wu
 2. Boetto
 3. Powers
 4. the infusion model

نمونه‌ها بر اساس تخصص و مشارکت نویسندگان در آموزش مددکاری بوم‌شناختی اجتماعی، ایجاد اجتماع و تغییرات محیط‌زیستی، در سطح محلی و جهانی است.

دامینلی^۲ (۲۰۱۳) در مقاله «عدالت محیط‌زیستی در قلب عمل مددکاری اجتماعی: سبز کردن حرفه» به نقش مددکاران اجتماعی در ترویج عدالت محیط‌زیستی از طریق شکلی از عمل که آن را مددکاری اجتماعی سبز می‌نامد، متمرکز می‌شود. او برای شکل‌دهی عمل، به چگونگی ایجاد بلایا، آسیب‌پذیری‌ها و ظرفیت افراد فقیر برای ایجاد تاب‌آوری^۳ می‌پردازد. دامینلی مددکاری اجتماعی سبز را نوع متریقی از مددکاری اجتماعی معرفی می‌کند که از ارزش‌ها و مهارت‌های توانمندساز استفاده می‌کند.

پیترز^۴ (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای با عنوان «مددکاری اجتماعی و توسعه پایدار: به سمت مدل عمل اجتماعی - بوم‌شناختی» نقش مددکاران اجتماعی در تحقق توسعه پایدار را مشروط بر قرارگیری محیط بوم‌شناختی در رویکرد زمینه‌ای‌اش می‌داند. او مدلی برای عمل اجتماعی - بوم‌شناختی ارائه می‌کند که بر مفاهیم توانمندسازی، شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و ایجاد تاب‌آوری متمرکز است.

مولینیکس^۵ (۲۰۱۰) در مطالعه‌ای با عنوان «واقعیت‌های عملی مددکاری بوم اجتماعی: مروری بر ادبیات» به بررسی ادبیات معاصر در پیوند بین عدالت اجتماعی و محیط‌زیستی و ارتباط عدالت محیط‌زیستی با عمل مددکاری اجتماعی می‌پردازد. مرور ادبیات معاصر بیانگر بسط مفهومی فرد در محیط و توسعه اخلاقی نو در مددکاری اجتماعی است. نیاز به ایجاد ائتلاف با سایر حرفه‌ها، بازگشت به ریشه‌های فعال مددکاری اجتماعی، ورود مددکاری بوم‌شناختی اجتماعی در آموزش مددکاری اجتماعی از موضوعات پرتکرار در ادبیات است.

-
1. the integration model
 2. Dominelli
 3. resilience
 4. Peteers
 5. Molyneux

با توجه به اهمیت بعد عمل در مددکاری اجتماعی، لزوم طراحی مدل‌های آموزشی و عملی برای مددکاران اجتماعی عرصه‌ای است که در مطالعات این حوزه کمتر پرداخته شده است و عمده مطالعات با کلی‌گویی بر این بوده‌اند تا راهنمایی عملی برای مددکاران اجتماعی ارائه نمایند.

مبانی نظری

ریشه‌های اولیه سنت‌های بوم‌شناختی در مددکاری اجتماعی در دو خط فکری کلاسیک‌های مددکاری اجتماعی متبلور است، اندیشه مری ریچموند^۱ و دیگری جین آدامز^۲ که به دو روش نسبتاً متفاوت بر رابطه بین مددکاری اجتماعی و محیط‌زیست اشاره دارند. در حالی که مری ریچموند مفهوم محیط انسانی را عمدتاً به روابط اجتماعی محدود می‌کرد، جین آدامز محیط را به معنای وسیع‌تری به عنوان "محیط شهری" و محیط‌زیست (شرایط مسکن، آلودگی و غیره) و خدمات محلی (فاضلاب، بهداشت، و غیره) معرفی می‌کند.

تحت تأثیر کلاسیک‌های مددکاری اجتماعی، از دهه ۱۹۷۰ دو جهت نظری مختلف برای مددکاری اجتماعی بوم‌شناختی قابل‌شناسایی است:

- بوم‌شناسی انسانی و تفکر نظری سیستمی

- دیدگاه بوم‌شناختی-انتقادی^۳

در رویکرد نظری سیستمی مفاهیم محیط و بوم‌شناسی به شکل انتزاعی‌تری از واژه محیط‌زیست (به‌مثابه طبیعت) به محیط اجتماعی، فیزیکی و فرهنگی اشاره دارد. در این رویکرد انسان و محیط اطراف آن به عنوان یک سیستم کل‌نگر درک می‌گردد که در آن همه چیز بر یکدیگر تأثیرگذارند. دیدگاه نظری سیستم‌ها بر «فرد-در-محیط» تأکید

1. Mery Richmond
2. Jane Adams
3. Eco-Critical Perspective

می‌کرد و محیط اجتماعی را عاملی برای رشد و رفاه انسان می‌داند. با این حال تفکر نظری سیستمی مورد انتقاد قرار گرفته است زیرا «فرد در محیط» محیط‌زیست و طبیعت را نادیده می‌گیرد.

دیدگاه بوم‌شناختی-انتقادی در نتیجه آگاهی‌های نوظهور از بحران‌های بوم‌شناختی و جنبش‌های محیط‌زیستی رو به رشد در کشورهای غربی طی دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ در مددکاری اجتماعی پدید آمد (Närhi & Matthies, 2018: 493)، همچنین این مباحث تحت تأثیر جامعه‌شناسی محیطی و مفهوم توسعه پایدار قرار گرفته است، به ویژه در سیاست اجتماعی که تغییر پارادایم و تبدیل «مسئله اجتماعی» کلاسیک به «مسئله اجتماعی-بوم‌شناختی» رخ داده است. سؤال محوری نظریه‌پردازان این است، بدون رشد اقتصادی و بهره‌برداری از طبیعت، چه نوعی از مددکاری اجتماعی، سیاست اجتماعی و دولت رفاه امکان‌پذیر است؟

دیدگاه بوم‌شناختی-اجتماعی اساساً در مورد پایداری است. در این رویکرد دلایل مشکلات محیط‌زیستی در ارزش‌ها و فرضیات مربوط به رابطه انسان با طبیعت جستجو می‌شود. باورهایی چون جدایی انسان از جهان طبیعی و ماهیت منابع طبیعی برای بهره‌برداری انسان، واکنش جامعه به محیط را شکل داده است (Matthies et al, 2001). طی دو دهه اخیر حول این سنت شاهد ظهور پارادایم جدید مددکاری بوم‌شناختی-اجتماعی^۱ هستیم که در پاسخ به سؤال اول این مطالعه، رویکردها و مفهومی‌پردازی‌های مختلف معرفی خواهند شد.

روش پژوهش

در این مطالعه با استفاده از روش مرور سیستماتیک، رویکردها و نظریه‌ها، مهارت‌ها و مداخلات فعلی مددکاری اجتماعی در زمینه محیط‌زیست و بحران‌های آن و توسعه پایدار

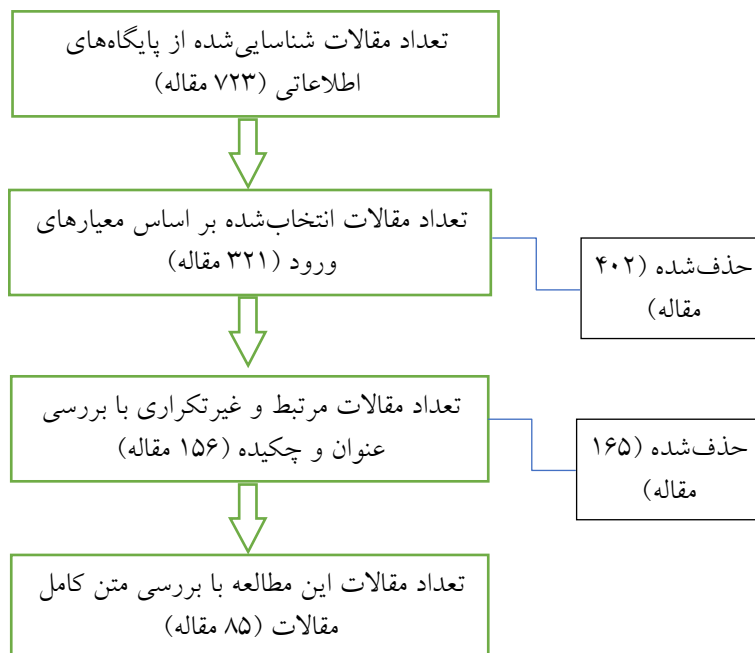
بررسی می‌شوند. مرور نظام‌مند ادبیات، روشی کاربردی برای به دست آوردن نگاهی جامع به ادبیاتی است که مددکاری اجتماعی مبتنی بر محیط‌زیست را به تصویر می‌کشد و به توصیفی از این شیوه‌ها منجر می‌شود. «مستندسازی فرآیند جست‌وجو برای دستیابی به شفافیت، ضروری و برای بررسی سیستماتیک ادبیات بسیار مهم است. لازم است نشان داده شود که بررسی به صورت سیستماتیک و جامع انجام شده است» (Aveyard, 2023: 6). در این مطالعه استراتژی جست‌وجو، غربالگری و انتخاب مقالات بر اساس معیارهای راهنمای پریسما^۱ انجام شد.

جامعه آماری این مطالعه شامل مقالات منتشرشده علمی در بازه زمانی ۲۰۲۳-۲۰۰۰ با موضوع مددکاری اجتماعی و محیط‌زیست است. برای شناسایی ادبیات فعلی حول نظریه‌ها و مداخله‌های مددکاری اجتماعی در زمینه محیط‌زیست و توسعه پایدار کلیدواژه‌های مددکاری بوم‌شناختی اجتماعی^۲، رویکرد بوم‌شناختی اجتماعی^۳، عدالت بوم‌شناختی اجتماعی^۴، مددکاری اجتماعی سبز^۵، عدالت محیط‌زیستی^۶، تغییرات آب‌وهوایی^۷، پایداری^۸، مددکاری اجتماعی پایدار^۹ بکار گرفته شد. در دور اول جست‌وجو با استفاده از کلیدواژه‌ها در پایگاه‌های اطلاعاتی چند رشته‌ای گوگل اسکالر^{۱۰}، پروکوئست^{۱۱} و اسکوپوس^{۱۲}، ۷۲۳ مقاله یافت شد. برای انتخاب مقالات مرتبط و با بهترین کیفیت، معیارهای ورود شامل مقالاتی بودند که در مجلات معتبر به چاپ رسیده باشند، عنوان مقاله

-
1. Prisma
 2. Eco Social Work
 3. Eco Social Approach
 4. Eco Social Justice
 5. Green Social Work
 6. Environmental Justice
 7. Climate Change
 8. Sustainability
 9. sustainable social work
 10. Google Scholar
 11. ProQuest
 12. Scopus

به‌طور مستقیم به موضوع محیط‌زیست و توسعه پایدار اشاره کرده باشد، نویسنده و یا یکی از نویسندگان آن دارای تخصص مددکاری اجتماعی باشد، به زبان انگلیسی و در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۳ منتشر شده باشند و معیارهای خروج شامل مقالاتی بود که هر یک از ۵ شرط پیش‌گفت را نداشتند که در این مرحله ۳۲۱ مقاله انتخاب شدند. در گام بعد با بررسی عناوین و کلیدواژه‌ها، مقالات غیر مرتبط و تکراری با موضوع این پژوهش حذف شدند. سپس در گام بعدی با خواندن چکیده‌ها، سعی شد مقالات مرتبط با موضوع این مطالعه را انتخاب نماییم و به این نتیجه برسیم که آیا اقدامات مددکاری اجتماعی در مقاله توضیح داده شده است یا خیر و در صورتی که مقالات به‌طور واضح و مشخص بیانگر چگونگی عمل مددکاری اجتماعی در حوزه محیط‌زیست نمی‌بود، از نمونه این مطالعه خارج شدند و در گام نهایی متن کامل مقالات خوانده شد و تعداد ۸۵ مقاله که تئوری و عمل مددکاری اجتماعی را با در نظر گرفتن مسائل محیط‌زیستی و توسعه پایدار توصیف می‌کردند به عنوان نمونه نهایی این مطالعه انتخاب شد.

اجماع نظرات تمامی نویسندگان این مقاله، ملاکی برای افزایش اعتبار مقالات انتخاب‌شده در هر یک از فرایندهای جست‌وجو، بررسی اولیه مقاله‌ها، تطبیق با معیارهای ورود و خروج یافته‌ها بود. بخش‌های گوناگون متن مقالات منتخب به‌گونه‌ای معطوف به سؤالات پژوهش به‌طور سیستماتیک مرور شدند. از یک فرم استخراج داده‌های طراحی‌شده بر اساس هدف پژوهش برای استخراج داده‌ها استفاده شد. برای بیان شفاف یافته‌های بخش عملی و اقدامات مددکاری اجتماعی در حوزه محیط‌زیست و توسعه پایدار با استفاده از روش تحلیل مضمون، مضامین نهایی تعیین شدند و در فرایند تحلیل داده‌ها تلاش شد تا مضامین حداقل هم‌پوشانی را داشته باشند.

نمودار ۱- دیاگرام ورود و خروج مقالات به پژوهش

یافته‌های پژوهش

در پاسخ به دو سؤال اصلی این پژوهش، یافته‌ها در دو بخش تنظیم شده است:

۱- مسائل محیط‌زیستی و توسعه پایدار در نظریه مددکاری اجتماعی

رویکردها و مفهوم‌پردازی‌هایی که نویسندگان از نسبت مددکاری اجتماعی با محیط‌زیست ارائه کرده‌اند به شرح زیر معرفی می‌شوند.

رویکرد بوم‌شناختی اجتماعی: رویکرد بوم محور^۱ در مددکاری اجتماعی با دو گرایش متمایز از تفکر مرتبط است، تفکر اول "بوم‌شناختی" و "محیط‌زیست" که صرفاً آن را بسط دیدگاه سنتی اجتماعی-فرهنگی از محیط‌زیست می‌داند و دیگری که از این دیدگاه فراتر می‌رود و به دنبال رویکردی عمیق‌تر و دگرگون‌کننده برای تغییرات

1. The ecologically centred approach

بوم‌شناختی^۱ است (Gray & Coates, 2012a: 53). رویکرد بوم‌شناختی اجتماعی در مددکاری اجتماعی، با کاربست تفکر نظری سیستمی، مفهوم محیط را به محیط فیزیکی گسترش می‌دهد. «بر اساس این رویکرد مددکاری اجتماعی دربرگیرنده پرسش‌های اجتماعی و محیطی است» (Närhi & Matthies, 2001: 40). در این رویکرد، دوگانگی سنتی انسان و طبیعت رد و وابستگی متقابل بین انسان‌ها و جهان غیرانسانی صریحاً به رسمیت شناخته شده است. رویکرد بوم‌شناختی-اجتماعی هر دو امر بوم‌شناختی و اجتماعی را مرتبط باهم و جدایی‌ناپذیر در نظر می‌گیرد، از این رو عدالت بوم‌شناختی-اجتماعی^۲ به عنوان هدفی مطلوب برای حرفه مددکاری اجتماعی است که این وابستگی متقابل را به رسمیت می‌شناسد و از آن به عنوان نقطه کانونی اقدام برای ایجاد تغییر استفاده می‌کند (Jones et al, 2012: 218).

«این رویکرد متضمن روش خاصی از مددکاری اجتماعی نیست، بلکه بیشتر نوعی رویکرد ارزشی است. هدف رویکرد بوم‌شناختی اجتماعی ترویج توسعه پایدار اجتماعی و بوم‌شناختی و ایجاد رابطه متوازن بین انسان و محیط طبیعی است. در این رویکرد فرآیندهای حذف و ادغام^۳ از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مشارکت، توانمندسازی و اقدام اجتماعی در تلاش برای تغییر در مددکاری بوم‌شناختی اجتماعی محوری است. این امر مستلزم موضع‌گیری سیاسی و اقدام سیاسی مددکاران اجتماعی است که در مددکاری اجتماعی متعارف امری غیرمعمول است» (Närhi & Matthies, 2001: 33).

«مددکاری بوم‌شناختی-اجتماعی»^۴ که اشاره به رویکرد متحول‌کننده در مددکاری اجتماعی دارد، تغییر پارادایمیک از تمرکز انسان‌محور^۵ به تمرکز بوم‌محور^۶ پذیرفته است (Boetto, 2017:63) و شامل مداخلاتی در جهت تحقق اهداف توسعه پایدار سازمان

-
1. Ecological Change
 2. Eco-social justice
 3. Exclusion and Integration
 4. Eco Social Work
 5. Anthro-Centric Focus
 6. Eco-Centric Focus

ملل متحد، حفاظت از مردم و سیاره زمین و تضمین رفاه برای همه، از جمله نسل‌های آینده است. بحران‌های محیط‌زیستی، بحران‌های اجتماعی هستند زیرا نابرابری اجتماعی را افزایش می‌دهند و بیشترین سطح مشکلات را برای آسیب‌پذیرترین افراد ایجاد می‌کند.

مددکاری اجتماعی بوم‌شناختی انتقادی: رویکرد رادیکال‌تر مددکاری اجتماعی بوم‌شناختی-انتقادی در قلمرو رویکرد بوم‌شناختی اجتماعی قرار می‌گیرد. مددکاری اجتماعی بوم‌شناختی انتقادی جامعه صنعتی مدرن را از دیدگاه بوم‌شناختی مورد نقد قرار می‌دهد (Närhi & Matthies, 2001:24). بر اساس این دیدگاه، برای پایان دادن به تخریب محیط‌زیست و تعمیق نابرابری‌های اجتماعی، تغییر نظام اقتصادی ضروری است. این نقد نه تنها صنعت و کشاورزی مدرن، بلکه ارزش‌ها و شیوه‌های زندگی در جامعه مدرن چون مصرف بیش‌ازحد، استثمار مردم و طبیعت و انسان‌محوری به هزینه محیط طبیعی و سایر گونه‌ها را نیز شامل می‌شود (Dominelli, 2012b: 194). نابرابری‌های اجتماعی با جامعه صنعتی مدرن و مسائل محیط‌زیستی مرتبط هستند. بنابراین دیدگاه جدید در رابطه با محیط‌زیست و ارزش‌ها، سیاست‌ها و شیوه‌های جدید در مددکاری اجتماعی ضروری است (Matthies et al, 2001:45).

مددکاری اجتماعی محیط‌زیست: مددکاری اجتماعی محیط‌زیست از بسیاری وجوه با رویکرد بوم‌شناختی اجتماعی شباهت دارد. مددکاری اجتماعی محیط‌زیست گفتمان‌ها و رویکردهای مددکاری اجتماعی را برای ارتقای پایداری و عدالت محیط‌زیستی و اجتماعی^۱ ترکیب می‌کند. خواستار رد انسان‌محوری^۲ و شناخت ارتباط بین رفاه مردم و رفاه طبیعت، محدودیت‌های محیط‌زیست و نیاز انسانی به اتصال به طبیعت است. همانند رویکرد بوم‌شناختی انتقادی، این رویکرد تعاریف مادی از پیشرفت را به چالش می‌کشد، مروج اقدام مددکاری اجتماعی برای تغییر است و تأکید بر اقدام پیشگیرانه، توسعه پایدار جامعه و یافتن راه‌حل‌های اجتماعی برای مشکلات محیط‌زیستی است (Gray & Coates,)

1. Environmental and Social Justice
2. Anthropocentrism

359: 2013). در این رویکرد اکوسیستم (به جای انسان) در مرکز عمل قرار می‌گیرد، ایده‌ای که به آن اکو مرکزیت گفته می‌شود. از این رویکرد حفظ اکوسیستم‌ها و اکو مرکزیت باید در جریان اصلی مددکاری اجتماعی قرار گیرد.

مددکاری اجتماعی بوم‌شناختی ژرف: تفکر بوم‌شناختی ژرف در مددکاری اجتماعی به عنوان صدایی انتقادی و جایگزین برای دیدگاه کم‌عمق، محدود، بیش‌ازحد توصیفی و انسان‌محور نظریه بوم‌شناختی ظهور یافت (Gray et al, 2012a). فرد بستورن مفهوم مددکاری اجتماعی بوم‌شناختی ژرف را معرفی و رویکردی عمیق‌تر و مبتنی بر تجربه به روابط انسان و طبیعت ارائه کرده است که تنها از طریق ارزیابی مجدد ارزش‌ها و عملکردهای اصلی جوامع صنعتی مدرن قابل درک است. پذیرش این رویکرد مستلزم کنار نهادن انسان‌محوری، ارزش‌های اصلی و عملکرد جوامع صنعتی مدرن است. بنابراین این رویکرد با توجه به مسائل محیط‌زیستی به سنت‌های بوم‌شناختی انتقادی در مددکاری اجتماعی پیوند دارد. رویکرد بوم‌شناختی ژرف، عدالت محیط‌زیستی و اجتماعی را تحت عنوان عدالت ژرف باهم ترکیب می‌سازد، نه تنها به دلیل مشکلات اجتماعی ناشی از مسائل محیط‌زیستی، بلکه به دلیل ارزش ذاتی و اهمیت اخلاقی جهان انسانی و غیرانسانی. بستورن از نظریه نیس (۱۹۸۹) بهره می‌گیرد که بین رویکردهای سطحی و ژرف به مسائل محیط‌زیستی تمایز قائل می‌شود. او استدلال می‌کند که عدالت اجتماعی مبتنی بر حقوق بشر، عدالتی سطحی است زیرا بر روابط بین انسان‌ها متمرکز است. بر اساس عدالت محیط‌زیستی ژرف، همه چیز بخشی از شبکه پیچیده‌ای از ارتباطات متقابل بین انسان و غیر انسان است، بنابراین باید از مفاهیم عدالت بوم‌شناختی استفاده کرد که در آن انسان به عنوان بخشی از طبیعت دیده می‌شود. بر اساس این دیدگاه این سؤال مطرح می‌شود که آیا مددکاری اجتماعی می‌تواند نوعی عدالت را هدف قرار دهد که کل سیاره و نه تنها انسان‌ها را شامل گردد؟ از این رو بوم‌شناختی ژرف در مددکاری اجتماعی، مشابهتی با جنبش‌ها و نظریه‌های رادیکال محیطی دارد که دیدگاه انسان‌محور رابطه انسان و طبیعت را نقد می‌کنند (Besthorn, 2012).

مددکاری اجتماعی سبز: که توسط لنا دامینلی (۲۰۱۲) ارائه شده است به رابطه بین مردم و طبیعت و نابرابری‌های ساختاری که منجر به بی‌عدالتی محیطی و اجتماعی می‌شوند، می‌پردازد. دامینلی پارادایم جدیدی برای عمل معرفی می‌کند که ریشه در عدالت محیط‌زیستی دارد و به دنبال افزایش رفاه مردم، گیاهان، جانوران و اکوسیستمی است که همه ما را حفظ و حمایت می‌کند. او مددکاری اجتماعی سبز را این‌گونه معرفی می‌کند: «... مددکاری اجتماعی سبز... برای حفاظت از محیط‌زیست مداخله می‌کند و رفاه مردم را از طریق ادغام وابستگی‌های متقابل بین مردم و محیط‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و فیزیکی آن‌ها ارتقا می‌دهد و در چارچوبی برابری خواهانه به نابرابری‌های ساختاری غالب و توزیع نابرابر منابع می‌پردازد» (Dominelli, 2012a). هدف مددکاران اجتماعی سبز ترویج عدالت محیط‌زیستی از طریق کمک به مردم برای بسیج و سازمان‌دهی فعالیت‌هایی است که از محیط فیزیکی آن‌ها محافظت می‌کند. در نتیجه مددکاری اجتماعی سبز، حقوق بشر و عدالت اجتماعی را برای افزایش رفاه مردم و محیط‌زیست برای حال و آینده، مورد تأیید قرار می‌دهد. مددکاری اجتماعی سبز موضعی سیاسی اتخاذ می‌کند و به اشکال ناپایدار توسعه که در شیوه تولید، بازتولید و مصرف سرمایه‌داری نئولیبرال معاصر محصور شده‌اند، انتقاد می‌کند؛ چراکه این شیوه اقتصادی محیط‌زیست و کار مردم را مورد استثمار قرار می‌دهد و بی‌عدالتی اجتماعی و محیط‌زیستی را تداوم می‌بخشند. هدف مددکاری اجتماعی سبز تلاش برای اصلاح نیروهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است که تأثیر مخربی بر کیفیت زندگی مردم فقیر و حاشیه‌نشین دارند و به دنبال ایجاد تغییرات در سیاست‌ها و دگرگونی‌های اجتماعی برای افزایش رفاه مردم و کره زمین برای امروز و آینده است (Dominelli, 2013b).

دیدگاه مددکاری اجتماعی بوم معنوی^۱: این دیدگاه نیز درک جامعی از جهان و شناخت وابستگی متقابل همه زندگی ترویج می‌کند. بر اساس رویکرد بوم معنوی،

جهانبینی و ارزش‌های فرهنگ بومی، جایگزینی در جستجوی جهانی پایدار و عادلانه فراهم می‌کنند (Coates et al, 2006: 388). مددکاری اجتماعی بوم معنوی بر ارتباط بین مردم، زندگی دیگر و زمین دلالت دارد. این ارتباط چندبعدی تلقی می‌شود؛ فیزیکی، معنوی و ذهنی و رویکرد بومی به جای انسان‌محوری بر این رابطه متمرکز است. مددکاری اجتماعی بومی با توجه به تمرکز بر عدالت بوم‌شناختی و اجتماعی و توزیع قدرت و ظلم، در دسته نظریه‌های انتقادی مددکاری اجتماعی قرار می‌گیرد (Hart, 2015: 807) بنابراین مرجعی برای مددکاری اجتماعی برای دربرگیری ارتباط انسان و طبیعت است و انتقاد از ارزش‌ها و شیوه‌های صنعتی مدرن را فراهم می‌کند. این رویکرد تفکر حرفه‌ای را از فردگرایی و دوگانگی جامعه مدرن بسط می‌دهد و پیشرفت سرمایه‌داری و رشد اقتصادی را به عنوان مانعی برای دستیابی مددکاری اجتماعی به عدالت اجتماعی و محیطی، زیر سؤال می‌برد. همچنین بر معنویت و دیدگاه‌های مردم بومی در درک و عمل اجتماعی تأکید می‌کند (Coates & Gray, 2012b).

تمامی سنت‌ها و مفهومی‌پردازی‌ها در تلاقی مددکاری اجتماعی با محیط‌زیست، دلالت بر گسترش دامنه محیط و در نظر گرفتن محیط‌زیست و طبیعت و شناخت جایگاه انسان به عنوان بخشی از طبیعت دارند. پایداری محیط‌زیستی توسط نویسندگان این رویکرد پذیرفته شده است و شامل مداخلاتی برای حفاظت از محیط طبیعی در برابر تخریب و اتخاذ راه‌حلی برای رسیدگی به مشکلات بوم‌شناختی و اجتماعی است. در این رویکردها پایداری محیط‌زیستی با اصول هستی‌شناختی که قائل به وابستگی متقابل بین بشریت و جهان طبیعی است، مرتبط بوده و محدودیت‌های رشد اقتصادی به رسمیت شناخته می‌شوند.

از دیگر وجوه اشتراک این رویکردها، وجه انتقادی آن‌ها از شیوه تولید فعلی و به زیر سؤال بردن ساختارها، ارزش‌ها، باورها و شیوه‌های زندگی مدرن اجتماعی است که از طریق مادی‌گرایی، ولع مصرف، انسان‌مداری، ستم و استثمار مردم و سیاره زمین به بی‌عدالتی‌های اجتماعی و محیط‌زیستی منجر می‌شود، از این رو، بر استفاده منصفانه و پایدار

از منابع برای ارتقای رفاه همه متمرکز می‌شوند. تأکید بر حذف نابرابری‌های اجتماعی و محیط‌زیستی نشان از مرکزیت تحقق عدالت اجتماعی به عنوان محورترین ارزش و هدف مددکاری اجتماعی در این رویکردها است.

مفهوم‌پردازی‌های متعدد از رابطه مددکاری اجتماعی و محیط‌زیست، می‌تواند از یک سو منجر به نامنسجم شدن و ناهمگرا شدن بحث‌های مددکاری اجتماعی در مورد محیط طبیعی و قرار دادن موضوعات بوم‌شناختی و محیط‌زیستی در حاشیه مددکاری اجتماعی شود اما از سوی دیگر، می‌تواند دلالت بر گسترش علاقه و توجه جامعه مددکاری اجتماعی به مسائل محیط‌زیستی داشته باشد.

۲- مسائل محیط‌زیستی و توسعه پایدار در عمل مددکاری اجتماعی

در این بخش به این موضوع می‌پردازیم که با توجه به تأکید ادبیات نظری بر رابطه تبادلی بین انسان و محیط، کاربرد عملی این رابطه در ادبیات موجود چگونه بازتاب یافته است.

به عبارت دیگر به لحاظ روش‌شناختی، مددکاران اجتماعی با در نظر گرفتن وابستگی متقابل بین انسان و محیط طبیعی چگونه مداخلاتی را طراحی و در عمل پیاده‌سازی کرده‌اند؟

برای رسیدن به این هدف، فعالیت‌ها و مداخلات عملی اشاره‌شده در مقالات، با روش تحلیل مضمون کدگذاری شدند و همان‌طور که در جدول شماره ۱ ملاحظه می‌شود، درنهایت تمامی مضامین فرعی در ۱۱ مضمون اصلی گنجانده شدند.

جدول ۱- مضامین اصلی و فرعی

ردیف	مضمون اصلی	مضامین فرعی
۱	اهمیت و پرداختن به عدالت محیط‌زیستی	تغییر شرایط ناتوانمندساز اجتماعات، راه‌اندازی کمپین‌های عدالت محیط‌زیستی، میانجی‌گری توزیع عادلانه خطرات، سازگار ساختن افراد با مسائل محیط‌زیستی.
۲	توسعه زیرساخت‌های اجتماعی و فنی	-توسعه زیرساخت اجتماعی: ایجاد شبکه‌ها و زیرساخت‌های اجتماعی، ساخت بلوک‌های بهداشتی روستایی، بهبود دسترسی به بهداشت. -توسعه زیرساخت فنی: بهبود دسترسی به آب، بهبود بهره‌وری و استفاده از انرژی، ساخت سازه‌های جمع‌آوری آب باران، بهبود دسترسی به آب سالم، شارژ مجدد چاه‌های روستا و توسعه حوزه آبخیز.
۳	ارزیابی تأثیرات اجتماعی	ارزیابی اثرات اجتماعی طرح‌های توسعه‌ای، ارزیابی نقاط قوت، آسیب‌پذیری زنان در بلایای طبیعی، ارزیابی نیاز خانواده‌های تحت تأثیر تغییرات آب و هوایی، ارزیابی اثرات خشک‌سالی بر خانواده‌ها و جوامع، ارزیابی اثرات محیط‌زیستی و اجتماعی پروژه‌ها.
۴	مداخلات اجتماع‌محور	شبکه‌سازی برای پاسخ‌های ساختاری، تضمین مشارکت گروه‌های مختلف در گفت‌وگو تغییرات آب‌وهوایی، مشارکت در راستای پایداری اجتماعی و محیط‌زیستی.
۵	آموزش، بالا بردن آگاهی و سواد محیط‌زیستی	آموزش زنان روستایی در درک پدیده تغییرات آب‌وهوایی، آموزش عمومی مزایای سبز کردن شهر، آموزش و افزایش آگاهی از مسائل سبز، ایجاد آگاهی و هدایت ساکنان ساحلی برای حفاظت دریایی، برگزاری رویداد آگاهی‌بخش، معرفی رویکردهای آموزشی.
۶	پاک‌سازی و بازسازی محیطی	مشارکت دهی افراد در پاک‌سازی محیط، آموزش اصلاح الگوی مصرف، کاهش فضولات حیوانات، کاشت گیاهان.

ردیف	مضمون اصلی	مضامین فرعی
۷	تغییر در سبک زندگی و کار	تغییر در سبک زندگی: بازیافت، رفت‌وآمد با دوچرخه و محدود کردن استفاده از منابع، مشارکت در فرهنگ‌سازی و شرکت در کمپین‌های محیط‌زیستی، کاهش ردپای محیط‌زیستی و مراقبت از خود و محیط، کمپوست سازی و پرورش سبزیجات، استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر، کاهش مصرف آب‌معدنی. تغییر در کار: فعالیت‌های ذهن آگاهی مبتنی بر فضاهای طبیعی و باز، ارائه خدمات در طول بحران‌های طولانی مدت، مهار انتشار کربن، آموزش کارکنان، کاهش ضایعات در محل کار.
۸	مداخلات تاب‌آوری	ارتقاء تاب‌آوری اجتماعات محلی، ایجاد محیط‌های پایدار، توسعه راهبردهای بقای جمعی و عمل ضد استعماری.
۹	مداخلات بلایا	آگاه‌سازی جوامع نسبت به بلایای قریب‌الوقوع، برنامه‌ریزی فرآیندهای تخلیه، تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های معطوف به گروه‌های به حاشیه رانده‌شده، حمایت روانی اجتماعی و مدافعه گری، بسیج منابع و توزیع منابع، ایجاد ظرفیت به حداقل رساندن خطرات آتی.
۱۰	توانمندسازی	توانمندسازی زنان روستایی در گفتمان تغییرات آب‌وهوایی، اقدام پژوهی مشارکتی، سازمان‌دهی اجتماع و اجماع سازی، فعالیت‌های توانمندسازی و توسعه اجتماع، توانمندسازی مصرف‌کنندگان انرژی خانگی.
۱۱	نوآوری‌های بوم‌شناختی-اجتماعی	توسعه شیوه‌های جدید اقتصادی، ترویج الگوهای مصرف جایگزین، باغبانی اجتماعی، رستوران‌های اجتماعی، حمایت از رژیم گیاه‌خواری، ترویج فرهنگ دوچرخه‌سواری.

در ادامه هر یک از مضامین به‌طور مشروح ارائه می‌شوند.

-اهمیت و پرداختن به عدالت محیط‌زیستی

عدالت محیط‌زیستی مستلزم تساوی و برابری در توزیع خطرات محیط‌زیستی، مشارکت و درگیر شدن در فرآیندهای سیاست مدیریت محیط‌زیستی است (Gray&Coates, 2018). دامینلی معتقد است در تصمیم‌گیری‌های از بالا به پایین، دانش بومی نادیده گرفته می‌شوند، یکپارچگی محیط‌زیستی از بین می‌رود و جمعیت زیادی

مجبور به مهاجرت می‌شوند و مشکلات اجتماعی و محیط‌زیستی حادث می‌شود که نمونه آن وقوع آب‌مرده و خشک‌سالی پس از ساخت سد سه دره در چین است (Dominelli, 2013a). از این رو مددکاران اجتماعی باید به عدالت محیط‌زیستی و بوم‌شناختی اهمیت دهند و در فرآیند تغییر برای ایجاد جامعه‌ای پایدار شرکت کنند (Besthorn, 2012; Dominelli, 2012a).

حرفه مددکاری اجتماعی متعهد به حمایت از تغییر شرایطی است که افراد و اجتماعات را ناتوان و به حاشیه رانده است، از این رو مددکاران اجتماعی از تغییر در شرایطی که منجر به بی‌عدالتی محیط‌زیستی شده است، حمایت کرده‌اند. تکسچر و کرینگس (۲۰۱۵) عنوان می‌کنند که مددکاران اجتماعی می‌توانند در کمپین‌های عدالت محیط‌زیستی موجود همکاری و یا کمپین‌های جدیدی برای جلوگیری از قرار گرفتن تأسیسات سمی در مناطق فقیر بسیج کنند و خواستار افزایش پاسخگویی باشند (Teixeira & Krings, 2015). سازمان‌دهی مراجعان و ساکنان در جنبش‌های اجتماعی، مانند جنبش‌های عدالت محیط‌زیستی و یا جنبش‌های افراد فقیر (peeters, 2012b) اقدام مناسبی از سوی مددکاران بوم‌شناختی اجتماعی معرفی شده است. دفاع موردی در رابطه با خطرات و منافع محیط‌زیستی و رفتار منصفانه (Cetingok & Rogge 2001; Dominelli 2011)، طرح مفاهیم عدالت بوم‌شناختی اجتماعی در همکاری‌های بین‌رشته‌ای و افزایش آگاهی نسبت به طیف وسیعی از حمایت‌های اجتماعی مورد نیاز برای سازگاری مردم با تغییرات آب‌وهوایی و فجایع محیط‌زیستی (Alston, 2015)، شناسایی مسائل عدالت محیط‌زیستی، میانجی‌گری برای توزیع عادلانه خطرات و منافع محیط‌زیستی (Cetingok & Rogge, 2001) از دیگر اقدامات عملی در ترویج عدالت محیط‌زیستی است.

- توسعه زیرساخت‌های اجتماعی و فنی

زیرساخت اجتماعی به فرآیندی تعبیر می‌شود که وظیفه آن برآورده ساختن نیازهای فردی و اجتماعی افراد، مراقبت از تعامل اجتماعی و توسعه کلی فرد و جامعه و نیروی

محرکه عملکرد جامعه است (Roelich et al, 2015: 40). زیرساخت اجتماعی نقش مهمی در ایجاد جامعه‌ای منسجم، تاب آور و پایدار دارد و مددکاران اجتماعی به عنوان یکی از کنشگران این عرصه تلاش‌هایی برای توسعه زیرساخت اجتماعی داشته‌اند.

مددکاران اجتماعی با کمک به ایجاد شبکه‌ها و زیرساخت‌های اجتماعی قوی توانسته‌اند برای مقابله با پیامدهای منفی تغییرات آب‌وهوایی آمادگی بهتری داشته باشند (Dominelli, 2013b). آن‌ها هنگام درگیر شدن در ایجاد شبکه‌ها و زیرساخت‌های اجتماعی توجه ویژه‌ای به جمعیت‌های آسیب‌پذیر و در معرض خطر تغییرات آب‌وهوایی داشته‌اند (Achstatter, 2014: 17)، ساخت بلوک‌های بهداشتی روستایی (Agoramoorthy & Hsu, 2008) و بهبود دسترسی به بهداشت (Lombard & Twikirize, 2014) از دیگر اقداماتی است که مددکاران اجتماعی در اجتماعات محروم و روستایی به انجام رسانده‌اند.

همچنین مددکاران اجتماعی با پرداختن به مسائل آب و انرژی، فناوری‌های نوآورانه و سبز را ترویج کرده‌اند و به دنبال راه‌حل‌های محلی برای اطمینان از انرژی و منابع آب کافی، بدون تأثیرات منفی بر محیط‌زیست یا هزینه‌های مالی غیرقابل تحمل برای ساکنین بودند. توسعه زیرساخت‌های فنی برای بهبود دسترسی به آب (Ranta-Tyrkkö & Das, 2016; Agoramoorthy & Hsu 2015, 2008; Mutie, 2014; Agoramoorthy et al, 2009)، بهبود بهره‌وری و استفاده از انرژی (Weber, 2012؛ Dominelli, 2011؛ Borrell et al. 2010)، ساخت سازه‌های جمع‌آوری آب باران (Agoramoorthy & Hsu, 2008)، برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های آب (Mutie, 2014 & Ranta-Tyrkkö & Das. 2016)، بهبود دسترسی به آب سالم (Lombard & Agoramoorthy, 2015)، شارژ مجدد چاه‌های روستا و توسعه حوزه آبخیز (Agoramoorthy & Hsu, 2008)؛ ممیزی انرژی داخلی شامل توصیه‌هایی برای تغییر سبک زندگی، پشتیبانی فنی، مشاوره مالی و دسترسی به کمک‌های مالی (Vandenabeele et al, 2016؛ Weber, 2012؛ Borrell et al, 2010) فعالیت‌های مددکاران اجتماعی باهدف منفعت

برای افراد و اجتماعات از طریق کشاورزی موفق، پس‌انداز پول و انرژی و ترویج توسعه پایدار بوده است.

از آنجایی که بسیاری از این فعالیت‌ها نیازمند دانش فنی هستند، مددکاران اجتماعی به شیوه مشارکتی و با همکاری با کارشناسان دیگر حوزه‌ها، آن‌ها را به انجام رسانده‌اند.

- ارزیابی تأثیرات اجتماعی^۱

ارزیابی تأثیر اجتماعی به عنوان روش تحقیق مشارکتی بین مددکاران اجتماعی و کاربران خدمات یا اعضای جامعه، پلی برای پیوند محیط اجتماعی-بوم‌شناختی و کنش اجتماعی است (Närhi & Matthies, 2001). مددکاران اجتماعی در ارزیابی نیازها و بررسی تأثیرات اجتماعی مشکلات محیط‌زیستی، به دنبال آن دسته از تلاش‌های محیط‌زیستی یا سبز بودند که برای جامعه مفیدتر باشد و به شناسایی نیازهای مردم برای آمادگی در برابر تغییرات بودند و اثرات تغییرات محیطی بر مردم و اجتماعات را بررسی کرده‌اند.

متخصصان مددکاری اجتماعی در گروه‌های کاری چند رشته‌ای به عنوان کارشناسانی در ارزیابی اثرات اجتماعی طرح‌های توسعه‌ای مشارکت داشته‌اند (Al-Makhamreh et al, 2016; Carrilio, 2007). آن‌ها به بررسی نقاط قوت، آسیب‌پذیری و شبکه‌های اجتماعی زنان در آماده‌سازی و بهبودی پس از فاجعه پرداخته‌اند (Ersing et al, 2017 & Dominelli, 2013c)، آن‌ها به ارزیابی و رسیدگی به نیازهای اجتماعی، اقتصادی افراد، خانواده‌ها و جوامع تحت تأثیر تغییرات آب‌وهوایی پرداخته‌اند (Drolet & Sampson, 2017) ارزیابی اثرات خشک‌سالی بر خانواده‌ها و جوامع (Stehlik, 2012)، ارزیابی و رسیدگی به نیازهای اساسی محیطی و مسائل مربوط به عدالت (Nesmith & Smyth, 2015)، شناسایی مشکلات و نیازها از طریق جلسات

عمومی و فردی (Agoramoorthy & Hsu, 2015; Dominelli, 2011) و بررسی نظرات اجتماع محلی از اثرات محیط‌زیستی و اجتماعی اجرای یک پروژه (Al-Makhamreh et al, 2016) از اقدامات عملی مددکاران بوم‌شناختی اجتماعی در شناسایی و ارزیابی اثرات متقابل انسان و محیط‌زیست بوده است.

- مداخلات اجتماع‌محور (مشارکت و سازمان‌دهی مردم)

مددکاران اجتماعی نقش مهمی در سازمان‌دهی اجتماع، تشویق و تسهیل مشارکت‌های معنادار در ترویج عدالت محیط‌زیستی برای ایجاد اجتماعات پایدار دارند. مددکاری اجتماعی می‌تواند زمینه‌های به هم پیوستن افراد و ایجاد شبکه‌هایی برای پاسخ‌های ساختاری را از طریق سازمان‌دهی برنامه‌های آموزشی در قالب کار گروهی ممکن سازند (peeters, 2012b). آن‌ها برای حفاظت و مقابله با تخریب محیط‌زیست با همکاری اجتماعات، سیستم‌های تهدیدکننده زندگی پایدار را به چالش می‌کشند (Nel, 2019).

در مرور ادبیات بر اصل مشارکت و تضمین مشارکت افراد، گروه‌ها و اجتماعات (Mutie, 2012; Agoramoorthy et al 2009) و گروه‌های به حاشیه رانده شده‌ای چون زنان و جمعیت‌های محروم در تصمیماتی که بر رفاه فردی و محیطی آن‌ها تأثیر می‌گذارد و مقابله با تغییرات آب‌وهوایی و حل مشکلات اجتماعی (Dominelli, 2011)، (Agoramoorthy & Hsu, 2015، Nesmitha & Smytha, 2018)، مشارکت افراد دچار هراس محیطی دریافتن راه‌حل‌های سازگاری با تغییرات آب‌وهوایی و مسائل محیط‌زیستی و بلافاصله (wu et al, 2022)، مشارکت در پروژه‌های توسعه (Cetingok & Rogge, 2001) و مشارکت در کمیته‌ها و تعاونی‌های روستایی در راستای پایداری اجتماعی و محیط‌زیستی و استفاده معقول از منابع طبیعی تأکید شده است (Agoramoorthy & Hsu, 2015). سازمان‌دهی مؤثر اجتماعات روستایی برای تعطیل کردن فرکینگ از طریق ایجاد ائتلاف برای مهار قدرت دولتی و تغییر بوم‌شناختی اجتماعی (Powell et al, 2019) و

همکاری در ساماندهی حرکت اعتراضی و مقاومت برای توقف ساخت زباله‌سوز (Philip & Reisch, 2015) از دیگر مداخلات اجتماع‌محور مددکاران اجتماعی است.

– آموزش، بالا بردن آگاهی و سواد محیط‌زیستی

پیترز (۲۰۱۲) مددکاری اجتماعی «تحول‌گرا»^۱ را مددکاری اجتماعی با تمرکز بر تغییرات اجتماعی، ساختاری و فرهنگی معرفی می‌کند. از نظر او این تغییر مستلزم پیوستن مددکاران اجتماعی به جنبش‌های اجتماعی و مشارکت در فرآیند عمیق «یادگیری اجتماعی» است. فرآیندهای یادگیری بخشی از تلاش‌ها برای مطابقت دادن مداخلات با زمینه‌های بوم‌شناختی اجتماعی است (Peeters, 2012b: 293).

مددکاران اجتماعی از آموزش اجتماع و مدل‌های مددکاری اجتماعی برای انتشار اطلاعات تغییرات آب‌وهوا در جوامع خصوصاً جوامع روستایی استفاده کرده‌اند. آموزش و افزایش توانایی زنان روستایی در درک پدیده تغییرات آب‌وهوایی و پیامدهای آن (Nyahunda, 2021)؛ آموزش عمومی در مورد مزایای سبز کردن شهر (Mattocks et al, 2019)، آموزش برای افزایش آگاهی از مسائل سبز (marlow&van rooyen, 2001)، برگزاری جلسات آموزشی و افزایش آگاهی ساکنین (Vandenabeele et al, nel, 2019)، ایجاد آگاهی و هدایت ساکنان ساحلی برای حفاظت دریایی (Rambaree, 2016)، آموزش جوانان بومی و رنگین‌پوست برای درک جدایی‌ناپذیری عدالت اجتماعی از عدالت محیط‌زیستی (Schusler et al, 2019) آموزش برای درک بهتر موقعیت زندگی و ارتباط آن با محیط (Peteers, 2012a)، افزایش آگاهی از طیف وسیعی از حمایت‌های اجتماعی موردنیاز برای سازگاری مردم با تغییرات آب‌وهوایی و فجایع محیط‌زیستی (Alston, 2015)، بیان موضوعات علمی تغییرات آب‌وهوایی و اثرات آن به زبان ساده و قابل‌درک برای عموم (Dominelli, 2012a)، ایجاد آگاهی در افراد برای پذیرش و

بازیابی ارتباط متقابل و وابستگی خود به دنیای طبیعی (Shaw, 2013)، برگزاری رویداد آگاهی‌بخش و برجسته‌کننده تغییرات آب‌وهوایی (Dylan, 2012) از جمله تلاش‌های مددکاران اجتماعی برای افزایش آگاهی از مسائل محیط‌زیستی و اثرات آن‌ها و شیوه‌های مقابله و سازگاری با آن‌ها است.

در سطح آکادمیک نیز مریدان مددکاری اجتماعی تلاش‌هایی برای ترویج مددکاری بوم‌شناختی اجتماعی داشته‌اند، به عنوان نمونه: معرفی و تشریح رویکردهای آموزشی القاء و ادغام (Powers et al, 2019)، ارائه روش‌هایی برای گنجاندن محتوای عدالت محیط‌زیستی در آموزش مریدان مددکاری اجتماعی (Teixeira & Krings, 2015)، طراحی دوره جدید مددکاری اجتماعی با عنوان «مددکاری اجتماعی و توسعه پایدار اجتماعی» (Drolet et al, 2015) و بررسی شیوه‌های به‌کارگیری عمل مددکاری بوم‌شناختی اجتماعی توسط مددکاران اجتماعی در کارگاه‌های آموزشی در دو کشور فنلاند و استرالیا (Boetto et al, 2022).

- پاک‌سازی و بازسازی محیطی

در ادبیات نمونه‌هایی از تلاش‌های مددکاران اجتماعی برای پاک‌سازی و بازسازی محیطی وجود داشت که بی‌شک از جمله اقدامات مؤثر در حفاظت از محیط‌زیست است. مددکاران اجتماعی با اهداف دوگانه توان‌بخشی و بهبود محیط‌زیست، افراد و گروه‌های خاصی چون جوانانی که سابقه حضور در زندان داشتند را در تلاش‌های پاک‌سازی مشارکت داده‌اند (Norton et al, 2012) کاهش زباله از جمله فعالیت‌های مرتبط با حفاظت از محیط‌زیست است که مددکاران اجتماعی در آموزش و بالا بردن دانش محیط‌زیستی، اصلاح الگوی مصرف به انجام رسانده‌اند. بهبود محیط مدرسه با پاک‌سازی فضاها و کاشت درختان و درختچه‌های تازه (Lucas-Darby, 2011)؛ پاک‌سازی محیط‌زیست (Marlow & Van Rooyen, 2001) و بررسی استراتژی‌های برای کاهش تولید زباله و یا حذف کامل آن (Philip & Reisch, 2015) و همکاری با ساکنان و دولت محلی برای

کاهش فضولات حیوانات (Lucas-Darby, 2011) از دیگر اقدامات مددکاران اجتماعی در راستای پاک‌سازی و محافظت از محیط‌زیست است.

- تغییر در سبک زندگی و کار

فضای «بوم‌شناختی» جدید، مددکاری اجتماعی را قادر می‌سازد بحران‌های محیط‌زیستی را با مبانی اجتماعی، ساختارها، شیوه زندگی و ارزش‌های آن پیوند دهند و شیوه و سبک زندگی ما را به عنوان جامعه‌ای جهانی و به شدت نابرابر مورد ارزیابی مجدد قرار دهند (Alston, 2015).

در مرور ادبیات شیوه‌های مختلفی برای معرفی ارزش‌ها و تلاش‌های محیط‌زیستی در سطح شخصی و سبک زندگی ارائه شده است. ایجاد تغییرات در سبک زندگی در سطح شخصی و مداخله در سایر سطوح با افراد و اجتماعات مانند بازیافت، رفت‌وآمد با دوچرخه و محدود کردن استفاده از منابع، مشارکت در فرهنگ‌سازی و شرکت در کمپین‌های محیط‌زیستی (Marlow & VaRooyen, 2001; McKinnon, 2013) کمک برای کسب مهارت‌های کاهش ردپای محیط‌زیستی و مراقبت از محیط (Besthorn, 2015; Dominelli, 2012a; Dylan, 2015; Rambaree, 2013) کمپوست‌سازی و پرورش سبزیجات (Boetto et al, 2021)، استفاده از لامپ‌های کم‌مصرف، عایق‌کاری منازل، استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر مانند پنل‌های خورشیدی و پمپ‌های حرارتی در خانه، استفاده از حمل‌ونقل عمومی، کاهش استفاده از آب‌معدنی (Dominelli, 2012a) از جمله اقدامات برای تغییر در سبک زندگی و کاهش اثرات منفی انسان بر محیط‌زیست است.

همچنین مددکاران اجتماعی مسائل و ارزش‌های محیط‌زیستی را در محیط‌های کاری و فعالیت‌های خود گنجانده و از محیط طبیعی برای اهداف درمانی استفاده کرده‌اند، مانند فعالیت‌های ذهن آگاهی مبتنی بر فضاها، طبیعی و باز، تجربه اوج آدرنالین به روشی سالم از طریق کوهنوردی/قایق‌سواری در مبارزه با سوءمصرف مواد مخدر (Boetto et al, 2021)، مهار انتشار کربن با استفاده از فناوری‌های جدید و همکاری مشترک در

مراقبت‌های فردی، در نظر گرفتن پیامدهای محیط‌زیستی و اجتماعی در کسب خدمات، آموزش کارکنان و ارائه راهنمایی برای اطمینان از پایداری در کار و تولید مشترک خدمات و افزایش شبکه‌های پشتیبانی با کاربران خدمات، جوامع و سایر ارائه‌دهندگان خدمات (Evans et al, 2012)، معرفی بازیافت و کاهش ضایعات در محل کار، ارزیابی پایداری شیوه‌های مددکاری اجتماعی (McKinnon, 2013).

- مداخلات تاب‌آوری

آلستون معتقد است «مددکاران اجتماعی وظیفه دارند گروه‌های آسیب‌پذیر نسبت به تغییرات آب‌وهوایی را شناسایی کنند و برای ایجاد تاب‌آوری اجتماعی و فردی و حمایت‌های اجتماعی از این گروه‌ها برنامه‌ریزی نمایند» (Alston, 2015: 361). مداخلات تاب‌آوری سازمان‌دهی و ارائه مددکاری اجتماعی با نقاط شروعی مانند بومی‌سازی، ایجاد روابط اجتماعی، تشویق مشارکت مستقیم و ایجاد خوداتکایی یا خودکفایی برای دستیابی به امنیت، آب و غذا است (Case, 2016: 74). همچنین در ایجاد تاب‌آوری باید به اقدامات مبتنی بر حقوق بشر، با تمرکز بر حقوق محیط‌زیست سالم، غذا، آب، آموزش، اشتغال، زیرساخت‌ها و خدمات و اعمال ظالمانه که بر دسترسی ناعادلانه به منابع طبیعی تمرکز دارد، توجه شود (Alston & Bethorn, 2012: 65).

در مرور ادبیات بر عمل مددکاری بوم‌شناختی اجتماعی در عرصه بین‌رشته‌ای حرفه‌ها و از طریق تلاش‌های اجتماع‌محور برای ایجاد تاب‌آوری جامعه تأکید شده است. نمونه آن مطالعه رامباری و همکارانش (۲۰۱۹) در یک اجتماع محلی ماهیگیری در سوئد است؛ که تحت تأثیر اختلالات انسانی ناشی از صنعتی شدن و سیاست‌ها و شیوه‌های نئولیبرالی قرار گرفته‌اند، آن‌ها نشان می‌دهند که چگونه مددکاران اجتماعی می‌توانند مداخلاتی برای ایجاد تاب‌آوری اجتماع سازمان‌دهی کنند (Rambaree et al. 2019).

دامینلی (۲۰۱۲) در مددکاری اجتماعی سبز مدل‌های عملی برای ارتقاء تاب‌آوری اجتماعی ارائه می‌کند (Dominelli, 2012a). در مدل عملی پیترز (۲۰۱۲) تاب‌آوری به

عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی در ایجاد محیط‌های زندگی پایدارتر در شهرهای اروپایی معرفی می‌شود (Peeters, 2012a). در مطالعه متوکس و همکارانش (۲۰۲۳) برای تقویت تاب‌آوری در سطح اجتماع به ابتکاراتی چون پاک‌سازی و سبز کردن جامعه اشاره شده است (Mattocks et al, 2019).

ارتقای تاب‌آوری و مقابله با تغییرات آب‌وهوایی، با استفاده از راهبردهای بقای جمعی و عمل ضد استعماری در مددکاری بوم‌شناختی اجتماعی، در مطالعه بل و همکارانش (۲۰۱۹) پیشنهاد می‌شود (Bell et al, 2019).

مداخلات بلایا

میلانگا (۲۰۱۹) ۴ مرحله از مداخله را در ارتباط با بلایای طبیعی معرفی می‌کند (Mhlanga et al, 2019) که در هر مرحله مددکاران اجتماعی می‌توانند نقش فعالی ایفا کنند. در مرور ادبیات مداخلات مددکاران اجتماعی در ارتباط با بلایا در این ۴ مرحله دسته‌بندی شده‌اند:

-پیش‌بینی کننده/آمادگی در برابر بلایا: با توجه به تأثیرات چندبعدی و نابرابر بلایا بر گروه‌های در حاشیه، مددکاران اجتماعی فعالانه در عمل آمادگی در برابر بلایا شرکت کرده‌اند (Boetto et al, 2021) و در آگاه‌سازی جوامع نسبت به بلایای قریب‌الوقوع، برنامه‌ریزی در مورد فرآیندهای تخلیه، توانمندسازی شبکه منابع فعالیت کرده‌اند (Mhlanga et al, 2019). آن‌ها در مرحله آمادگی به توسعه مداخلات آماده‌سازی مؤثر، تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ها، آموزش جوامع محلی، آموزش متخصصان در مورد مسائل خاص گروه‌های به حاشیه رانده‌شده، به اشتراک‌گذاری اطلاعات برای آماده‌سازی افراد و جوامع در صورت وقوع یک فاجعه (Alston et al, 2019 & Dominelli, 2011)، اقدام اجتماعی برای به چالش کشیدن ساختارهای اجتماعی مولد نابرابری در اثرپذیری از بلایا (Boetto, 2021) و ترویج راه‌حل‌های پایدار و کمک به کاهش بلایا (Hayward, 2017& Scherch, 2015) پرداخته‌اند.

- مرحله ضربه/نجات: یقیناً مددکاری اجتماعی نقش مهم و فعالی در مدیریت مشکلات و نیازها در طول و بعد از بلایا ایفا می‌کنند (Dominelli & Ku, 2017:5). در این مرحله مددکاران اجتماعی در تعامل با تیم امداد و نجات، حمایت روانی اجتماعی و مدافعه‌گری نقش‌آفرینی کرده‌اند (Mhlanga et al, 2019) در واکنش به بحران، نیازها را بررسی (Dominelli, 2011) و نیازهای فوری برای امنیت غذا و آب، مسکن، ایمنی، حمل‌ونقل و حمایت‌های اجتماعی را برطرف کرده‌اند (alston, 2015) و در تلاش‌های بازسازی و بازیابی پس از فاجعه (Achstatter, 2014) و حل تعارضات بر سر منابع کمیاب مشارکت کرده‌اند (Dominelli, 2011).

- تسکین / پس از تأثیر: در مرحله رهایی از رنج و عادی‌سازی، مددکاران اجتماعی به حمایت روانی اجتماعی، بسیج منابع و توزیع منابع پرداخته‌اند (Mhlanga et al, 2019) و در نقش درمانگر به افراد کمک کرده‌اند تا با پیامدهای عاطفی فاجعه مقابله کنند (Dominelli, 2011). مداخله مددکاری اجتماعی در محیط‌های روستایی برای کاهش اثرات منفی تغییرات آب‌وهوا و اضطراب محیطی^۱ مؤثر بوده است (Wu et al, 2022).

- مرحله بازتوانی/بهبودی: در دوره بازیابی بازماندگان فاجعه، مددکاران اجتماعی در اقداماتی چون برنامه‌ریزی بلندمدت، شبکه‌سازی، بسیج منابع، مدافعه‌گری و پژوهش مشارکت داشته‌اند (Mhlanga et al, 2019). آن‌ها به‌طور مؤثری از افراد و جوامع برای بازسازی زندگی خود حمایت کرده‌اند و به توسعه تاب‌آوری و ایجاد ظرفیت برای به حداقل رساندن خطرات آتی کمک کرده‌اند و برای جلوگیری از بلایای آینده به لابی‌گری و بسیج برای تغییراتی که از محیط‌زیست محافظت می‌کند، پرداخته‌اند (Dominelli, 2011).

- توانمندسازی^۱

توانمندسازی به عنوان پرکاربردترین ابزار مداخله در مددکاری اجتماعی برای پرداختن به مسائل محیط‌زیستی و توسعه پایدار بوده است. توانمندسازی تغییری بنیادین در عمل مددکاری اجتماعی است که به جای تمرکز بر ضعف‌ها و ناتوانی‌ها بر دیدگاهی مثبت‌تر از قابلیت‌ها و نقاط قوت کاربران خدمات، برای مشارکت در کنش اجتماعی متمرکز می‌شود (Peeters, 2012a: 12).

مددکاران اجتماعی در طول تاریخ از مداخلات توانمندسازی برای رسیدگی به مسائل اجتماعی متعدد در سطح کلان از جمله بی‌عدالتی‌های محیط‌زیستی استفاده کرده‌اند. به‌عنوان مثال، جین آدامز و کارکنان هال هاوس ساکنان را برای مداخله در مسائل کیفیت محله (مانند دفع زباله، ایمنی محل کار) از طریق سازمان‌دهی جامعه، افزایش آگاهی و توانمندسازی، درگیر کرده‌اند (Teixeira & Krings, 2015). نیاهوندا مدل توانمندسازی زنان روستایی در گفتمان تغییرات آب‌وهوایی را ارائه می‌کند تا مددکاری اجتماعی به عنوان حرفه‌ای توانمند ساز، موجب مشارکت زنان در موضوعات تغییرات آب‌وهوایی شود و بتواند نقش مؤثری در کاهش و سازگاری با تغییرات آب‌وهوایی و فرایندهای تصمیم‌گیری به مانند مردان ایفا کنند (Nyahunda, 2021).

مددکاران اجتماعی، از انواع رویکردهای نوآورانه و مشارکتی توانمند ساز از جمله اقدام پژوهشی مشارکتی، سازمان‌دهی جامعه و اجماع‌سازی (Teixeira & Krings, 2015)، فعالیت‌های توانمندسازی و توسعه اجتماع (Rambaree et al, 2019) و توانمندسازی مصرف‌کنندگان انرژی خانگی (Borrell et al, 2010) استفاده کرده‌اند.

- نوآوری‌های بوم‌شناختی-اجتماعی^۱

در مطالعات اخیر اجرای نوآوری‌های بوم‌شناختی اجتماعی نشان داده‌اند که چگونه می‌توانند در گذار پایداری بوم‌شناختی، اقتصادی و اجتماعی مؤثر باشند (Matthies et al, 2019). نوآوری‌های اجتماعی، موجب ایجاد و بهبود روابط اجتماعی می‌شوند، نیازهای انسان را برآورده می‌کنند و رابطه انسان و طبیعت را ارتقا می‌دهند. در تمام این نوآوری‌های بوم‌شناختی اجتماعی، تأکید بر چارچوب‌بندی مجدد اهداف اقتصادی با در نظر گرفتن پایداری محیط‌زیست است. آن‌ها در پروژه‌های عملی، شبکه‌ها و سازمان‌های محلی پدیدار می‌شوند به‌عنوان مثال، بازیافت و استفاده دوباره، باغبانی اجتماعی و رستوران‌های اجتماعی، حمایت از رژیم گیاه‌خواری یا وگان، ترویج فرهنگ دوچرخه‌سواری، گسترش دانش در مورد اجتناب از تولید زباله، ترویج الگوهای مصرف جایگزین و سیستم‌های غذایی.

غالباً نوآوری‌های بوم‌شناختی اجتماعی اشکال جایگزین کار و مشارکت را برای افرادی که در حاشیه بازار کار اصلی قرار دارند، ارائه می‌کنند و می‌توانند منابع مناسبی برای معیشت و رفاه فراتر از بازار کار متعارف باشند (Wallimann, 2014; Elsen, 2016). اگرچه همه نوآوری‌های محیط‌زیستی مستقیماً با عملکرد حرفه‌ای مددکاران اجتماعی ارتباط ندارند، اما اغلب گروه‌هایی را در برمی‌گیرند که کاربران خدمات رفاهی و دریافت‌کنندگان مزایای عمومی هستند (Matthies et al, 2020:385).

تحقیقات تجربی‌ای در زمینه اجتماعات محلی نشان داده‌اند که مددکاران اجتماعی درگیر توسعه شیوه‌های اقتصادی جدید برای رفاه انسان و پایداری محیطی بوده‌اند (Gambel & Hoff, 2005). درگیری‌های محیط‌زیستی و فعالیت‌های آبی در کانادا به عنوان نمونه‌ای از اشتراک در اقتصاد محلی است که مشخصاً مددکاران اجتماعی به دنبال عدالت محیط‌زیستی بوده‌اند (Case, 2016). همچنین مددکاران اجتماعی در توسعه برای

اتحاد انرژی به عنوان شکلی از اقتصاد سبز، در ایالات متحده نقش ایفا کرده‌اند (Weber, 2012). مددکاران اجتماعی محلی پس از فاجعه در یک منطقه چینی، شیوه‌های تعاونی و اقتصاد اجتماعی را برای بازسازی آشپزخانه و اجتماع به کار گرفتند (Ku & Dominelli, 2018) این نمونه‌ها بر اقتصاد مردمی و اشتغال، از جمله پایداری محیط‌زیستی تمرکز دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

به‌طور سنتی محیط در مددکاری اجتماعی در زمینه‌ای اجتماعی - فرهنگی بر ساخته شده است. نسلی از مددکاران اجتماعی که عمل مددکاری اجتماعی را در راستای رویکرد فرد-در-محیط^۱ پیوند زدند با بحران‌های محیط‌زیستی فعلی و تهدیدهای امروزی مواجه نشده بودند. این رویکرد برای مقابله با چالش‌های جوامع امروزی و سیاره کافی نیست و لازم است مفهوم محوری فرد-در-محیط تکامل یابد و «وابستگی متقابل و ارتباط همه زندگی، ارتباط با طبیعت و اهمیت مکان» را در بر گیرد. در نتیجه، کشف مفاهیم و ابزارهای نظری برای رویارویی عملی با این چالش‌ها ضروری است. این مطالعه با بررسی سیستماتیک مطالعات موجود، تلاش کرد تا رابطه بین مددکاری اجتماعی و محیط‌زیست را در ادبیات نظری و فعالیت‌های عملی این حرفه به تصویر بکشد.

در ادبیات نظری طی حدود ۳ دهه گذشته مفهوم‌پردازی متنوعی از رابطه مددکاری اجتماعی و محیط‌زیست به ظهور رسیده‌اند: رویکرد بوم‌شناختی-اجتماعی، مددکاری بوم‌شناختی-اجتماعی، مددکاری بوم‌شناختی انتقادی، مددکاری اجتماعی محیط‌زیست، رویکرد مددکاری اجتماعی بوم‌شناختی ژرف، مددکاری اجتماعی سبز و دیدگاه مددکاری اجتماعی بوم‌معنوی. تمام این سنت‌ها و مفهوم‌پردازی‌ها دلالت بر گسترش دامنه محیط و در نظر گرفتن محیط‌زیست و طبیعت و شناخت انسان‌ها به عنوان بخشی از طبیعت دارند. تأکید بر پایداری محیط‌زیستی و اتخاذ رویکردی انتقادی به شیوه‌های کنونی تولید از دیگر ویژگی مشترک این رویکردهاست.

از بعد عملی، فعالیت‌های عملی مددکاری اجتماعی در حوزه محیط‌زیست ماهیتی چندوجهی دارد و شامل فعالیت‌هایی برای بهبود مستقیم و غیرمستقیم محیط‌زیست از طریق فعالیت‌هایی چون بسیج و سازمان‌دهی اجتماعات، افزایش آگاهی محیط‌زیستی در خصوص رفتارهای دوستدار محیط‌زیست و کاهش رد پای محیط‌زیستی، اثرات آب‌وهوایی، بلایا و... است. رویه مددکاری اجتماعی برای پرداختن به مسائل محیط‌زیستی و توسعه پایدار شامل: بهبود و حفاظت از محیط زندگی و توسعه زیرساخت‌ها و امکانات فیزیکی و تضمین مشارکت و توانمندسازی از طریق سازمان‌دهی و بسیج مردمی و ایجاد نهادهای مردمی است. همچنین مددکاران اجتماعی به ارزیابی تأثیرات این مسائل بر افراد و جوامع و برای هماهنگی و گرد هم آوردن منابع و ترویج عدالت محیط‌زیستی می‌پردازد. مددکاران اجتماعی در ارتباط با بلایای طبیعی در مرحله پیش‌بینی یا انتظار بلایا، نقش‌هایی چون آگاه‌سازی جوامع در مورد بلایای قریب‌الوقوع، برنامه‌ریزی در مورد فرآیندهای تخلیه، توانمندسازی شبکه منابع را به انجام رسانده‌اند، در مرحله وقوع بلایا، آن‌ها در تعامل با تیم امداد و نجات، در حمایت روانی اجتماعی و مدافعه‌گری نقش‌آفرینی می‌کنند.

با در نظر گرفتن یافته‌های بخش دوم این مطالعه با ادبیات نظری شکل‌گرفته حول موضوع، شاهد انطباق عمل مددکاری اجتماعی در موضوعات محیط‌زیستی با طرح‌های کلی در ادبیات نظری هستیم. اطمینان از مشارکت و توانمندسازی از موضوعات برجسته و اصول اساسی در ادبیات نظری است که مددکاران اجتماعی در بعد عملی به آن پرداخته‌اند. مشارکت پیش‌فرض بنیادین در تمام فعالیت‌های مددکاری اجتماعی است که به شکل‌های مختلف چون درگیر کردن افراد محلی، حمایت از افراد برای مدیریت مسائل اجتماع خود و پیگیری منافع مشترک، جمع کردن آن‌ها دور هم برای همکاری با سازمان‌هایی که می‌توانند به آن‌ها در برطرف کردن مسائلشان کمک کند و درگیر کردن افراد و اجتماعات در مراقبت از محیط‌زیست، نشان داده‌شده است. همچنین بر اساس رویکردهای بوم‌شناختی و مددکاری اجتماعی سبز، افزایش آگاهی و ارزیابی تأثیرات

اجتماعی از جمله فعالیت‌های مددکاران اجتماعی در عرصه رویارویی با مسائل و بحران‌های محیط‌زیستی است که مرور مطالعات حاکی از این‌گونه فعالیت‌ها در دنیای واقعی است. یافته‌های بخش عملی نشان می‌دهد مددکاران اجتماعی در پرداختن به مسائل محیط‌زیستی فراتر از فعالیت‌های متعارف مددکاری اجتماعی رفته‌اند و با اتخاذ موضعی سیاسی در جهت تغییر اجتماعی تلاش کرده‌اند. به‌عنوان مثال تضمین عدالت محیط‌زیستی به عنوان وظیفه مددکاری اجتماعی به این معنی است که مددکاری اجتماعی نابرابری‌های ساختاری را به رسمیت می‌شناسد و توزیع مجدد خطرات و منافع محیط‌زیستی را پیگیری می‌کند. آن‌ها با حمایت از سایر فعالین حوزه محیط‌زیست، زمینه را برای جلوگیری از آسیب‌های آینده ناشی از مسائل محیط‌زیستی فراهم می‌کنند.

اتخاذ رویکردی انتقادی به مسائل محیط‌زیست و به چالش کشیدن جامعه مدرن و شیوه‌های مدرن زندگی از دیگر موارد مورد تأکید در رویکردهای نظری خصوصاً مددکاری اجتماعی سبز است. تغییر در سبک زندگی و اتخاذ نوآوری‌های بوم‌شناختی اجتماعی، نمونه‌هایی از اقدامات عملی مددکاران اجتماعی در اتخاذ رویکردی انتقادی به بحران‌های محیط‌زیست و مسائل مرتبط با آن است.

در کنار مشابهت‌های حوزه عمل با ادبیات نظری، تفاوت‌هایی نیز بین این دو حوزه در مرور مطالعات به دست آمد. توسعه و بهبود زیرساخت‌ها و امکانات فیزیکی بخشی از تلاش‌های واقعی مددکاری اجتماعی است که مسائل محیط‌زیستی و پایداری را در برمی‌گیرد، اما در ادبیات نظری اشاره‌ای به آن نشده است. انتقال یا دگرگونی جامعه به سمت پایداری از دیگر مواردی که در ادبیات نظری به آن پرداخته شده است اما در تلاش‌های مددکاران اجتماعی برای رسیدگی به مسائل و بحران‌های محیط‌زیستی و توسعه پایدار به فعلیت نرسیده است.

نتایج این مطالعه نشان می‌دهد در حال حاضر طیف وسیعی از شیوه‌ها در مددکاری اجتماعی برای رسیدگی به مسائل محیط‌زیستی و توسعه پایدار وجود دارد، تنها کافی است مددکاران اجتماعی زاویه دید خود را تغییر داده و به مسائل از دریچه‌ای بوم‌شناختی

اجتماعی نگاه کنند. از سوی دیگر، پی بردن به ارتباطات محلی بین مسائل اجتماعی و محیط‌زیستی و توسعه راه‌حل‌هایی برای مسائل پیچیده مانند تغییرات آب‌وهوایی، مستلزم ایجاد مشارکت‌ها و شبکه‌هایی است که دانش و مهارت‌ها را از تخصص‌های مختلف کنار هم آورد و حمایت‌های مؤثر برای تغییر سیاست‌های فعلی را فراهم کنند.

پیشنهاد‌های کاربردی

- مشارکت مددکاران اجتماعی در موضوعات محیط‌زیستی و بحران‌های ناشی از تغییرات آب‌وهوایی نیازمند بازنگری و متناسب‌سازی آموزش و برنامه‌های درسی مددکاری اجتماعی در مقاطع مختلف تحصیلی با این حوزه است.

- دانشجویان مددکاری اجتماعی برای تمرکز بر موضوعات محیط‌زیستی در عرصه عمل، نیازمند گذراندن دوره کارورزی در زمینه‌هایی هستند که امکان مداخلات عدالت اجتماعی و محیط‌زیستی را فراهم می‌نماید. فعالیت مستقیم با اجتماعاتی که با اثرات تغییرات آب‌وهوایی مواجه‌اند، فرصت‌های مناسبی برای تبدیل دانش به عمل، انجام مطالعات و توسعه مداخلات مبتنی بر شواهد است.

- با توجه به فقر منابع داخلی ضروری است دانشجویان و محققان مددکاری اجتماعی در تعامل با گروه‌ها و اجتماعات محلی، به شناسایی نیازهای آن‌ها پرداخته تا استراتژی‌های عملی برای سازگاری با چالش‌های محیط‌زیستی و تغییرات آب‌وهوایی و کاهش خطر بلایا متناسب با شرایط فرهنگی، اجتماعی ایران توسعه یابد.

- مشارکت مددکاران اجتماعی مجرب در تدوین پیوست اجتماعی طرح‌های محیط‌زیستی، می‌تواند کمک شایانی در پیشگیری از تأثیرات و تبعات منفی آن‌ها داشته باشد.

تعارض منافع:

بین نویسندگان این مقاله هیچ‌گونه تعارضی در منافع وجود ندارد.

ORCID

Maryam Rahnama		https://orcid.org/0000-0004-7796-6439
Komamardakhi		
Mohammad Saeed Zokaei		https://orcid.org/0000-0001-7134-0801
Satat Parvin		https://orcid.org/0000-0001-6471-4668
Masommeh Moarefvand		https://orcid.org/0000-0001-9057-9252

منابع

- صفدر آبادی فراهانی، عاطفه و معارف وند، معصومه. (۱۳۹۲)، «مددکاری اجتماعی محیط‌زیست»، فصلنامه مددکاری اجتماعی، سال دوم، شماره ۲۷.
- Achstatter, L. C. (2014). Climate change: Threats to social welfare and social justice requiring social work intervention. *21st Century Social Justice*, 1(1), 4.
 - Agoramoorthy, G., & Hsu, M. J. (2008). Reviving India's grassroots social work for sustainable development. *International Social Work*, 51(4), 544-555.
 - Agoramoorthy, G., & Hsu, M. J. (2015). Irrigation-based social work relieves poverty in India's drylands. *International Social Work*, 58(1), 23-31.
 - Agoramoorthy, G., Chaudhary, S., & Hsu, M. J. (2009). Sustainable development using small dams an approach to avert social conflict and relive poverty in India's semi-arid regions. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 19(2), 52-69.
 - Al-Makhamreh, S., Alnabulsi, H., & Asfour, H. (2016). Social work field training for the community: A student self-directed approach in the environmental domain in Jordan. *The British Journal of Social Work*, 46(4), 855-872.
 - Alston, M. & Besthorn, F. H. (2012) Environment and Sustainability. In Lyons, K., Hokenstad, T.,
 - Alston, M. (2015). Social work, climate change and global cooperation. *International Social Work*, 58(3), 355-363.
 - Alston, M., Hazeleger, T., & Hargreaves, D. (2019). Social work and disasters: *A handbook for practice*. Routledge.
 - Aveyard, H. (2023). Doing a Literature Review in Health and Social Care: *A Practical Guide 5e*.
 - Bell, F. M., Dennis, M. K., & Krings, A. (2019). Collective survival strategies and anti-colonial practice in ecosocial work. *Journal of Community Practice*, 27(3-4), 279-295.
 - Besthorn, F. H. (2012). Deep Ecology's contributions to social work: A ten-year retrospective. *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 248-259.
 - Besthorn, F. H. (2015). *Ecological social work: Shifting paradigms in environmental practice*.

- Besthorn, F. H. (2016). Environmental social work: A future of curiosity, contemplation and connection. In *Environmental change and sustainable social development* (pp. 13-22). Routledge.
- Boetto, H. (2017). A transformative eco-social model: Challenging modernist assumptions in social work. *The British Journal of Social Work*, 47(1), 48-67.
- Boetto, H., Bell, K., & Ivory, N. (2021). Disaster preparedness in social work: A scoping review of evidence for further research, theory and practice. *The British Journal of Social Work*, 51(5), 1623-1643.
- Boetto, H., Närhi, K., & Bowles, W. (2022). Creating 'Communities of Practice' to Enhance Ecosocial Work: A Comparison between Finland and Australia. *The British Journal of Social Work*, 52(8), 4815-4835.
- Borrell, J., Lane, S., & Fraser, S. (2010). Integrating environmental issues into social work practice: Lessons learnt from domestic energy auditing. *Australian Social Work*, 63(3), 315-328.
- Carrilio, T. E. (2007). Utilizing a social work perspective to enhance sustainable development efforts in Loreto, Mexico. *International Social Work*, 50(4), 528-538.
- Case, R. (2016). Social work and the moral economy of water: Community-based water activism and its implications for eco-social work. *Critical Social Work*, 17(2), 60-81. Retrieved from <http://www1.uwindsor.ca/criticalsocialwork/MoralEconomyWater>
- Cetingok, M., & Rogge, M. (2001). Turkey's Southeast Anatolia Project (GAP), environmental Justice, and the Role of Social Work. *SOCIAL DEVELOPMENT ISSUES*, 23(3), 12-17
- Coates, J., & Gray, M. (2012a). The environment and social work: An overview and introduction. *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 230-238.
- Coates, J., & Gray, M. (2012b). The environment and social work: An overview and introduction. *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 230-238.
- Coates, J., Gray, M., & Hetherington, T. (2006). An 'ecospiritual' perspective: Finally, a place for Indigenous approaches. *British Journal of Social Work*, 36(3), 381-399.
- Dominelli, L. (2011). Climate change: social workers' roles and contributions to policy debates and interventions 1. *International Journal of Social Welfare*, 20(4), 430-438.
- Dominelli, L. (2012a). *Green social work: From environmental crises to environmental justice*. Polity..
- Dominelli, L. (2012b). Social work in times of disaster: Practising across borders. *Critical risk research: practices, politics and ethics*, 197-218.
- Dominelli, L. (2013a). Empowering disaster-affected communities for long-term reconstruction: Intervening in Sri Lanka after the tsunami. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 12(1-2), 48-66.
- Dominelli, L. (2013b). Environmental justice at the heart of social work practice: Greening the profession. *International Journal of Social Welfare*, 22(4), 431-439.

- Dominelli, L. (2013c). *Gendering climate change: Implications for debates, policies and practices*. Research, action and policy: Addressing the gendered impacts of climate change, 77-93.
- Dominelli, L. (2018). *Green social work in theory and practice: A new environmental paradigm for the profession*. In *The Routledge handbook of green social work* (pp. 9-20). Routledge.
- Dominelli, L., & Ku, H. B. (2017). Green social work and its implications for social development in China. *China Journal of Social Work*, 10(1), 3-22.
- Drolet, J. L., & Sampson, T. (2017). Addressing climate change from a social development approach: Small cities and rural communities' adaptation and response to climate change in British Columbia, Canada. *International Social Work*, 60(1), 61-73.
- Drolet, J., Wu, H., Taylor, M., & Dennehy, A. (2015). Social work and sustainable social development: Teaching and learning strategies for 'green social work' curriculum. *Social Work Education*, 34(5), 528-543.
- Dylan, A. (2012). Environmental sustainability, sustainable development, and social work. In *Environmental social work* (pp. 62-87). Routledge.
- Elsen, S. (2016). Community based economy and ecosocial transition. In A.-L. Matthies & K. Närhi (Eds.), *Ecosocial transition of society. Research on the contribution of social work and social policy* (pp. 54-70). Oxford: Routledge
- Ersing, R. L., Ayivor, J. S., Alhassan, O., & Caruson, K. (2017). Ecological Social Work in a *Developing Nation Africa*. *Ecological Social Work: Towards Sustainability*, 125.
- Evans, Simon, Sarah Hills, and Judy Orme. "Doing more for less? Developing sustainable systems of social care in the context of climate change and public spending cuts." *British Journal of Social Work* 42, no. 4 (2012): 744-764.
- Gamble, D. N. & Hoff, M. D. (2005). Sustainable community development. In M. Weil (Ed.), *Handbook of community practice* (pp. 475-493). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gray, M., & Coates, J. (2013). Changing values and valuing change: Toward an ecospiritual perspective in social work. *International Social Work*, 56(3), 356-368.
- Gray, M., Coates, J., & Davies, K. (2017). Social Development, the Environment, and the Future of the Planet. *Future directions in social development*, 141-163.
- Gray, M., Coates, J., & Hetherington, T. (Eds.). (2012a). *Environmental social work*. Routledge.
- Gray, W. E. M., & Coates, J. (2018). Changing gears: Shifting to an environmental perspective in social work education. In *Environmental Justice* (pp. 48-58). Routledge.
- Hart, M. A. (2015) *Indigenous Social Work*. In Elsevier International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences (2nd edition), 804810
- Hayward, R. A., Morris, Z., Otero Ramos, Y., & Silva Díaz, A. (2019). "Todo ha sido a pulmón": Community organizing after disaster in Puerto Rico. *Journal of Community Practice*, 27(3-4), 249-259.

- Jones, P. (2012). Transforming the curriculum: Social work education and ecological consciousness. In *Environmental social work* (pp. 213-230). Routledge.
- Ku, H. B. & Dominelli, L. (2018). Not only eating together: Space and green social work intervention in a hazard-affected area in Ya'an, Sichuan of China. *British Journal of Social Work*, 48, 1409-1431. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcx071>
- Lombard, A., & Twikirize, J. M. (2014). Promoting social and economic equality: Social workers' contribution to social justice and social development in South Africa and Uganda. *International Social Work*, 57(4), 313-325.
- Lucas-Darby, E. T. (2011). The new color is green: Social work practice and service-learning. *Advances in Social Work*, 12(1), 113-125.
- Marlow, C., & Van Rooyen, C. (2001). How green is the environment in social work?. *International social work*, 44(2), 241-254.
- Mason, L. R., Shires, M. K., Arwood, C. and Borst, A. (2017) 'Social work research and global environmental change', *Journal of the Society for Social Work and Research*, 8(4), pp. 645-72.
- Matthies, A. L., & Närhi, K. (2016). Introduction: It is the time for social work and social policy research on the ecosocial transition. In *The Ecosocial Transition of Societies* (pp. 19-32). Routledge.
- Matthies, A. L., Närhi, K., & Ward, D. (2001). *The eco-social approach in social work* (No. 58). Jyväskylän yliopisto.
- Matthies, A. L., Peeters, J., Hirvilammi, T., & Stamm, I. (2020). Ecosocial innovations enabling social work to promote new forms of sustainable economy. *International Journal of Social Welfare*, 29(4), 378-389.
- Matthies, A. L., Stamm, I., Hirvilammi, T., & Närhi, K. (2019). Ecosocial innovations and their capacity to integrate ecological, economic and social sustainability transition. *Sustainability*, 11(7), 2107.
- Mattocks, N., Meyer, M., Hopkins, K. M., & Cohen-Callow, A. (2019). Clean and green organizing in urban neighborhoods: Measuring perceived and objective outcomes. *Journal of Community Practice*, 27(3-4), 351-368.
- McKinnon, J. (2013). The environment: A private concern or a professional practice issue for Australian social workers?. *Australian Social Work*, 66(2), 156-170.
- Mhlanga, C., Muzingili, T., & Mpambela, M. (2019). Natural disasters in Zimbabwe: The primer for social work intervention. *African Journal of Social Work*, 9(1).
- Molyneux, R. (2010). The practical realities of ecosocial work: A review of the literature. *Critical Social Work*, 11(2).
- Mutie, D. R. (2012). The Quest for Clean Water in Kenya: Social Workers Uneasy Role and Facilitating Social Development in *Multiethnic Regions in Kenya*.
- Närhi, K., & Matthies, A. L. (2001). What is the ecological (self-) consciousness of social work. Perspectives on the relationship between social work and

- ecology. In A.-L. Matthies, K. Nähri, & D. Ward (Eds.), *The eco-social approach in social work*, 16-53.
- Nähri, K., & Matthies, A. L. (2018). The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social Work*, 61(4), 490-502.
 - Nel, S. (2019). The role of social workers in promoting environmental justice for sustainable communities From NGOs' perspective in *Tshwane (Doctoral dissertation, University of Pretoria)*.
 - Nesmith, A., & Smyth, N. (2015). Environmental justice and social work education: Social workers' professional perspectives. *Social Work Education*, 34(5), 484-501.
 - Nesmith, A., & Smyth, N. (2018). Environmental justice and social work education: Social workers' professional perspectives. In *Environmental Justice* (pp. 30-47). Routledge.
 - Norton, C. L. (2009). Ecopsychology and social work: Creating an interdisciplinary framework for redefining person-in-environment. *Ecopsychology*, 1(3), 138-145.
 - Norton, C. L., Holguin, B., & Manos, J. (2012). Restoration not incarceration: An environmentally based pilot initiative for working with young offenders. In *Environmental social work* (pp. 172-192). Routledge.
 - Nyahunda, L. (2021). Social work empowerment model for mainstreaming the participation of rural women in the climate change discourse. *Journal of Human Rights and Social Work*, 6(2), 120-129.
 - Peeters, J. (2012a). Social work and sustainable development: towards a social-ecological practice model. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 21(3), 5-26.
 - Peeters, J. (2012b). The place of social work in sustainable development: Towards ecosocial practice. *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 287-298.
 - Philip, D., & Reisch, M. (2015). Rethinking social work's interpretation of 'environmental justice': From local to global. *Social Work Education*, 34(5), 471-483.
 - Powell, K. H., Bristow, A., & Precht, F. L. (2019). Amassing rural power in the fight against fracking in Maryland: A report from the field. *Journal of Community Practice*, 27(3-4), 404-413.
 - Powers, M., Schmitz, C., & Beckwith Moritz, M. (2019). Preparing social workers for ecosocial work practice and community building. *Journal of Community Practice*, 27(3-4), 446-459.
 - Rambaree, K. (2013). Social work and sustainable development: Local voices from Mauritius. *Australian Social Work*, 66(2), 261-276.
 - Rambaree, K., Sjöberg, S., & Turunen, P. (2019). Ecosocial change and community resilience: The case of "Bönan" in glocal transition. *Journal of Community Practice*, 27(3-4), 231-248.
 - Ramsay, S., & Boddy, J. (2016). Environmental social work: A concept analysis. *The British Journal of Social Work*, 47(1), 68-86.

- Ranta-Tyrkkö, S., & Das, A. (2016). Grassroots ecological social work in India. *Ecological Social Work. Towards Sustainability*, 141-157.
- Roelich, K., Knoeri, C., Steinberger, J.K., Varga, L., Blythe, P.T., Butler, D., Gupta, R., Harrison, G.P., Martin, C. and Purnell, P. (2015), "Towards resource-efficient and service-oriented integrated infrastructure operation", *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 92, pp. 40-52, doi:10.1016/j.techfore.2014.11.008.Sage *Publications Ltd., 56□69.
- Scherch, J. (2015). Rural Community Transition and Resilience: What Now for Social Work?. *Contemporary Rural Social Work Journal*, 7(1), 7.
- Schusler, T., Krings, A., & Hernández, M. (2019). Integrating youth participation and ecosocial work: New possibilities to advance environmental and social justice. *Journal of Community Practice*, 27(3-4), 460-475.
- Shaw, T. V. (2013). Is social work a green profession? An examination of environmental beliefs. *Journal of Social Work*, 13(1), 3-29.
- Shokane, A. L. (2016). Indigenous knowledge and social work in the context of climate change and older persons in rural areas. *Indilinga African Journal of Indigenous Knowledge Systems*, 15(2), 105-122.
- Stehlik, D. (2012). Social work practice with drought-affected families: An Australian case study. In *Environmental social work* (pp. 135-155). Routledge.
- Teixeira, S., & Krings, A. (2015). Sustainable social work: An environmental justice framework for social work education. *Social Work Education*, 34(5), 513-527.
- United Nations Environment Program (UNEP) (2014) Annual Report 2014, available online at www.unep.org/annualreport/2014/en/index.html.
- Vandenaabeele, J., Van Poeck, K., & Peeters, J. (2016). Building sustainable urban communities. *Ecological Social Work: Towards Sustainability*; McKinnon, J., Alston, M., Eds, 78-93.
- Wallimann, I. (2014). Social and solidarity economy for sustainable development: Its premises – and the Social Economy Basel example of practice. *International Review of Sociology*, 24(1), 48–58. doi: 10.1080/03906701.2014.894345
- Weber, B. A. (2012). Social work and the challenges of the green economy. *Advances in Social Work*, 13(2), 391-407.
- Wu, H., Greig, M., & Bryan, C. (2022). Promoting environmental justice and sustainability in social work practice in rural community: A systematic review. *Social Sciences*, 11(8), 336.

استناد به این مقاله: رهنما کاماردوخی، مریم؛ ذکایی، محمد سعید؛ پروین، ستار و معارف وند، معصومه. (۱۴۰۲). معیط زیست و توسعه پایدار در نظریه و عمل مددکاری اجتماعی: مروری سیستماتیک، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۱۰(۳۷)، ۲۰۹-۲۵۳.

Social Work Research Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.